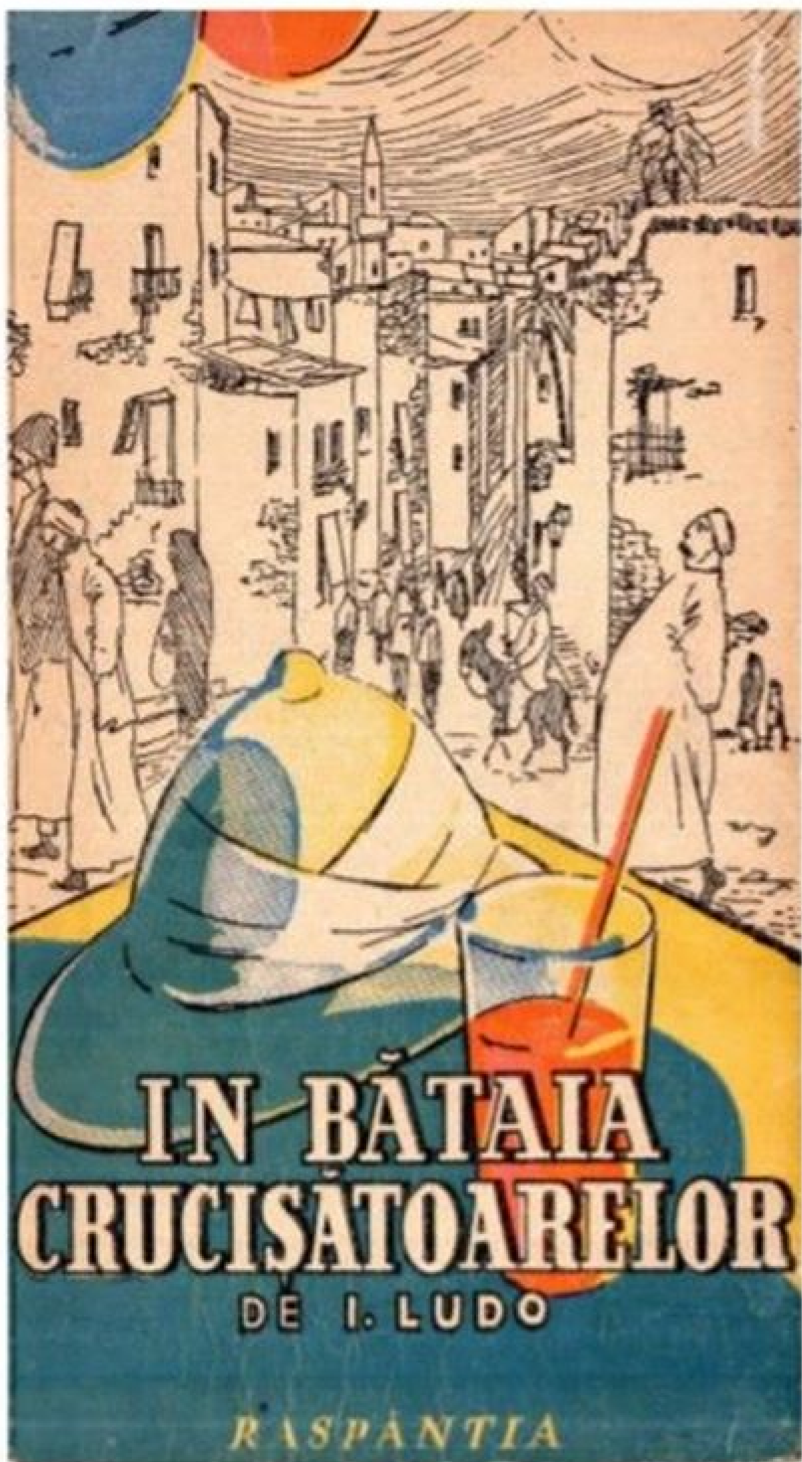

IN BĂTAIA CRUCIȘĂTOARELOR
DE I. LUDO
RASPÂNTIA

I. LUDO

ÎN BĂTAIA CRUCIŞĂTOARELOR

Versiunea digitală 1.0 – martie 2024

Realizată după volumul apărut la Editura Răspântia, Bucureşti, 1947

Paginile ce urmează cuprind un număr de observaţii notate cu prilejul unei călătorii în Egipt şi Cipru, în cursul anului 1935.

Le publicăm, pentru că – deşi, în acest răstimp de 12 ani, omenirea a fost zguduită de cea mai sângeroasă catastrofă cunoscută în istorie – politica întemeiată pe principiul dreptăţii crucişătoarelor cată să se menţină încă în multe centre ale lumii.

EGIPT

O ABSTRACŢIE ÎN CEALMA ŞI BURNUZ

Vagonul e plin de arabi beduini. Tipuri stilizate cu vârful peniţei.

— Ori cu acul! face entuziasmat de această colecţie de artă vie, Galen, profesor la Alexandria. Doar cu acul. Şi încă!... Atât de migălos sunt lucrate trăsăturile lor. Fiece amănunt în parte e un element decorativ preţios, care trebuie urmărit cu lupa. De la dunga de frunte ce i-o lasă cealmaua şi până la barba asta eterică din puf de păpădie neagră ori sură... Splendidă rasă, beduinii!... Ei nu sunt, pur şi simplu, frumoşi. Ci fini. Subtili. O specie de elită. Pur sânge... Un cap de Christ, în mii şi mii de variante. De o fluiditate în expresie – ce n-o întâlneşti la nimeni în lume. Poate la evreii iemeniţi. Numai că iemeniţii au figuri torturate şi umile – pe când ăştia sunt mult mai senini...

Albumul cu capete de expresie înşiruite pe bănci ne rezervă o surpriză: un arab hors-commerce. Un arab care, pentru noi, străinii, cel puţin, reprezintă aceeaşi valoare ce o are pentru filatelişti o marcă poştală greşită. Adică o piesă rară şi scumpă. Şi exemplarul în cauză este o marcă poştală greşită: pielea obrazului, zbârcită şi galbenă, ochi melancolici şi şterşi, dinţi laţi care tivesc o proeminenţă întrucâtva simiescă şi lung, lung...

— Iată, face inginerul Cleanburg, turist din Canada, că până şi la arabi, cu o reputaţie în materie, absolută, toate sunt relative. În viaţa mea n-aş fi crezut, după câte am auzit despre ei, să dau de unul defect. Poftim. Un arab spân. O adevărată bătae de joc.

— Ei, asta-i! replică Galen. Un arab spân nu există. E o antinomie.

— Spune-i antinomie, dacă-ţi place. Eu-i zic spân şi atât. N-ai decât să-l priveşti.

— Totuşi! se încăpăţânează Galen, cu un zâmbet şiret.

— Totuşi... ce? face Cleanburg, curios. Aici mai încape un totuşi?

— Desigur! Fiindcă aşa spân cum zici dumneata că ar fi, îţi garantez că mai are acasă la el... pe puţin, cinci-şase neveste. Nu ştii? Unui bogătaş sărăcit, dacă-l scuturi bine, tot îi mai cade din buzunări ceva mărunţiş. Aşa şi cu un arab. Chiar dacă e spân, tot mai poţi găsi la el când îl scuturi, câteva perechi de neveste.

— Dar... pentru ce?

— Cum pentru ce? Dar cine ai vrea să-i facă rost de tutun?

D. MISOTIS FACE POLITICA, SAU RAZBUNAREA LUI MUSOLINI

La Rafa intrăm în teritoriul egiptean. Ne aprovizionăm cu „has” – salată verde – pe care o mâncăm ca iepurii, în stare natur şi dezbatem politică. Leaderul băncii din faţă este, la un moment dat, Misotis, proprietarul unui hotel la Cairo. Ceva mai firav decât un elefant mijlociu, cu nişte ochi de un siniliu ratat, prin care strecoară pe sub mână, mai mult decât aruncă, nişte priviri ce depăşesc orice calificare posibilă, Misotis – care a fost soldat în armata engleză, a făcut războiul cu Burii şi a speculat niţeluş, după câte am aflat mai târziu, acţiunile vii ale unei bande de proxeneţi, sub auspiciile unei „pensiuni familiare” din Heluan – are remarcabile facultăţi de ghicitor în cafea; a simţit în noi stofă de clienţi şi nu ne mai slăbeşte o clipă cu atenţiile. Misotis ţine mai cu seamă să ştim că luptă pentru pacea între europeni şi egipteni. Abia a înjurat pe un arab ca să ne facă plăcere – şi acum e gata să ne trateze cu o copioasă tartină de înţelepciune politică. Fiindcă Misotis este un mare om politic:

— Eu sunt un mare om politic! ne-o spune chiar el. Citesc mai toate ziarele.

Numai aşa se explică de ce Misotis cunoaşte cu atâta lux de detalii cauzele conflictului italo-abisinian de la originea originelor.

— Să vă spun eu... Italienii au mai încercat o dată o expediţie... Cu vreo patruzeci de ani în urmă, când au trimis douăzeci şi cinci de mii de soldaţi. Abisinienii i-au lăsat să se apropie, i-au înconjurat, i-au dezarmat, i-au legat, i-au claponit pe toţi... dar ştiţi? pe toţi... că n-a scăpat unul întreg... şi apoi le-au spus: „Acu, duceţi-vă acasă şi anunţaţi pe regele vostru că nu mai sunteţi bărbaţi, ci femei. Şi că altă dată să nu mai trimită femei la război”.

— Aha! râde cu poftă profesorul Galen. Acuma înţeleg ce-i cu arabul domnului Cleanburg. Tat-său e un italian încăput pe mâinile abisinienilor.

Misotis se supără foc:

— Dumneata râzi, dar eu ştiu ce vorbesc. Eu citesc toate ziarele. S-a întâmplat aşa cum am spus eu. Şi acu, Mussolini vrea să se răzbune. Nu-i aşa, domnule Frank?

CAFRII SALVEAZĂ INDUSTRIA CAUCIUCULUI

Cel interpelat, plantator de cauciuc în Mozambic, fără să dea o infirmare directă lui Misotis, ca să nu jignească pe enciclopedicul hotelier de la Cairo, începe să ne întreţină despre conflictul cu pricina care, pare-se, ar avea un temei pur economic şi nicidecum unul chirurgical. Şi iar ne este dat să asistăm cum se iau în răspăr: coloniile, debuşeele, şomajul – repertoriu atât de cântat în gazete şi atât de scump inimii celor care se plictisesc pe liniile de cale ferată. Nu putem scăpa nici de cupletul supraproducţiei.

— Voi vă îndârjiţi în orangerie, se adresează plantatorul de cauciuc către Lifschin, plantator ce portocali din Rehobot, în Palestina. Dar uitaţi că asta o face şi Spania. Că asta o face şi Italia. Că asta o face mai ales California. Peste un an-doi se vor arunca pe piaţă optzeci de milioane lăzi. Cine le va înghiţi? Cum veţi putea concura cu preţurile voastre? Nu vedeţi că supraproducţia sufocă omenirea? Cauciucul, cât era la începuturile lui, acum patruzeci de ani, revenea la cincizeci de şilingi kilogramul. Azi, când se produc milioane de kilograme, a ajuns să se vândă cu o parà. Şi dacă n-am şti să modificăm puţin angrenajul maşinii, ar fi vai de capul nostru...

— Ce înseamnă, mă rog, întreabă plantatorul din Rehobot cu o nuanţă ironică, „a modifica angrenajul maşinii”?

— A modifica angrenajul maşinii, face Frank sentenţios, înseamnă a ajusta costul după rentabilitatea producţiei. Adică a-ţi procura o mână de lucru cât mai ieftină. Or, la voi, mâna de lucru e prea ridicată. Cu douăzeci şi cinci de piaştri pe zi cât plătiţi unui lucrător la plantaţii, o să ajungeţi repede la sapă de lemn.

— Dar dumneata cât plăteşti?

— Eu? face Frank cu un gest parcă s-ar pregăti să arunce cu piatra după cineva invizibil. Un piastru pe zi. Un-pia-stru-pe-zi. Şi femeilor şi copiilor le dau câte o jumătate de gruş. Cafrul meu se mulţumeşte şi cu atât. Nu-i trebuie mai mult. Măcar să crape nu-i dau o centimă în plus. Un piastru pe zi îi ajunge.

NATURĂ MOARTĂ ŞI VIE PE FOND SABLE

După asigurările pe care ni le dă plantatorul de cauciuc că fericirea naţiei cafre nu lasă nimic de dorit, noi, ceştialalţi, căpătăm simultan o teribilă poftă să păstrăm un minut de tăcere şi să ne uităm pe fereastră. Trecem prin inima peninsulei Sinai. Ne găsim, prin urmare, în plin deşert. Printre nămeţii mari de nisip, cu suprafaţa ondulată simetric, ca un cap de femeie cu drotul, întrezărim pe alocuri câte un luminiş plat şi neted unde ni se serveşte un fragment de poezie adecvată: câte o cămilă jigărită, afectând că paşte o verdeaţă ipotetică, iar la doi paşi de ea, o mogâldeaţă chircită şi imobilă. E arabul cămilei.

— Dar ce face el aici?

— Ceea ce vezi, ne spună Galen. Stă pe vine. E poziţia lui preferată. De altfel, scaune nu prea au fost niciodată în deşert. Trebuia, deci, să caute o soluţie ca să se lipsească de ele. Şi a găsit. Aşa cum stă, se odihneşte de minune. Un scaun l-ar obosi.

— Şi din ce trăieşte?

— Mai mult trăieşte din stat. Din asta trăieşte. Noroc că i se mai face şi lui foame uneori. Altfel ar sta până-n ziua de apoi. E plin de virtuţi fakirice. Fantezia este piaţa lui de alimente. Resursa principală a coşniţei sale. Un negru sălbatec care trăieşte în pădure, mănâncă gândaci, ori carne de şarpe, ori carne de om, dar mănâncă. Ăsta, însă, are vag noţiunea mâncării. Dumnezeu i-a dat, nu ştiu pe ce căi tainice, un fel de pită neagră, tare ca piatra de scăpărat, pe care o apropie... nu să spui că o atinge măcar... ci doar o apropie de o bucată de brânză, ca s-o îmbuibe de miros... Şi atât! Cu câţiva dumicaţi e sătul. A învăţat cumpătarea, de la cămilă. Nu mai întreba... Bucata de brânză trece din tată în fiu, câteva generaţii la rând. Sunt aşa de prăpădiţi beduinii ăştia fioroşi de care se sperie atâta cucoanele noastre când dau ochi cu ei în literatură, încât până şi propria lor umbră îi poate pune pe fugă dacă s-ar uita la ei ceva mai urât...

Un val de praf întunecă vagonul şi ne taie răsuflul. Un arab, fără să ţină seama că vagonul trebuie să fie ermetic închis pe tot parcursul deşertului, a deschis fereastra şi stă pe jumătate aplecat în afară, parcă ar fi gata să sară din tren. Frank începe să-i zvârle câteva amabilităţi în arabă. Beduinul trage capul înapoi şi foarte cuminte închide fereastra.

— Moare, face Galen, moare dacă nu înghite nisip. El nu respiră oxigen, ci piatră pisată. Nici nu ne poate înţelege pe noi, cum putem trăi numai cu aer curat, fără să ne înecăm... Uită-te... iar... Fire-ar...

Arabul uitase încă o dată despre ce a fost vorba şi iar s-a apucat să deschidă fereastra. De astă-dată se înfurie însuşi Misotis în persoană, care se

repede la el şi începe să-i ţină un discurs, foarte bine simţit şi foarte răstit – probabil despre pacea între europeni şi arabi. Beduinul, candid, se uită la el ca un copil prins cu mâna în borcanul cu dulceaţă – şi începe să râdă.

— Râde, se întoarce în cele din urmă Misotis, dezarmat. Orice îl face să râdă. Aşa-i egipteanul nostru!

— Dar ce i-ai spus?

— L-am întrebat dacă nu vrea să-i dau o bucăţică de pâine, s-o ungă cu nisip.

— Ce ar fi să i-o dai chiar? îl ia peste picior canadianul Cleanburg.

Galen mă trage de mânecă.

— Iaca! Acuma se urcă pe bancă.

Spectacolul e irezistibil. Până şi domnul Frank începe să râdă. Arabul, dezolat că nu i se permite să aspire nisip, după ce s-a sucit ca un vierme de pe un loc pe celălalt, s-a cocoşat pe speteaza banchetei.

— Se simte rău în vagon, spune Galen. Îi lipseşte manejul deşertului, pe care să-i zburde fantezia în voie. De asta nu-şi mai găseşte astâmpăr aici. În nisip poate sta nemişcat o viaţă întreagă. Aici parcă-i închis într-o cuşcă.

Lifschin, care intrase în vorbă cu un grup de arabi, se apropie de noi şi ne spune:

— Se duc cu toţii acasă. Săptămâna aceasta începe Bairamul. De la El Ariş abia, mai au de mers două zile şi două nopţi pe jos.

Peisajul începe brusc să se schimbe. Din deşert intrăm de-a dreptul în plină pădure de palmieri.

— El Ariş!

O forfoteală nebună agită trenul şi staţia. Coboară Arabi şi se urcă Arabi, care îşi trag desaga încolo şi încoace, fără să se hotărască să se aşeze pe bănci. Şi în mijlocul lor, negustori de covrigi, alune şi mandarine. Ceea ce iar stârneşte pofta de pace a lui Misotis, care, săltându-şi pe burtă cureaua, începe să dea brânci plimbăreţilor. Auzi, să se frece de mâneca lui! Arabii, intimidaţi, râd şi rămân ţintuiţi în colţul în care i-a surprins acţiunea pacifică a europeanului. Numai unul, un covrigar, uscat ca un ţâr, nu pare destul de pătruns de necesitatea unei bune înţelegeri între oameni şi răspunde pe un ton ridicat. Speriaţi, implorăm cu toţii pe omul care citeşte toate gazetele să renunţe la politica lui de pace, fiindcă s-ar putea întâmpla să mai iasă o bătaie. Dar Misotis – nu, că el nu se lasă, că el nu înţelege, că el nu permite, că el intervine îndată să nu se mai dea voie covrigarilor să se urce în tren, că el aşa şi pe dincolo, până ce, în cele din urmă, se hotărăşte să cumpere şi el un covrig. Şi-l cumpără chiar! Misotis nu ştie de glumă. Arabul îşi încasează gologanul, râde şi iar se freacă de mâneca lui. Şi dacă în clipa asta n-ar suna

de plecare, cine ştie ce s-ar mai putea întâmpla. Te pomeneşti că Misotis ar mai fi în stare să cumpere încă un covrig.

BEDUINUL ŞI DESAGA LUI

Între timp, conţinutul etnic al vagonului a suferit o schimbare radicală. Alte figuri în album. Arabi egipteni. Mai zdraveni, mai înalţi...

— Dar la fel de copii ca şi ceilalţi, face Galen. Să vedeţi ce am păţit eu când veneam încoace de la Cairo înspre Gaza. Ne apropiam de Rafa, când conductorul dă năvală în vagon şi ne pofteşte să trecem degrabă într-a doua. Am înţeles ce ne aşteaptă. Grăbiţi, vrem să punem mâna pe valize, dar nici n-am apucat să ne ridicăm de pe bănci – şi valuri de boccele încep să curgă peste capetele noastre şi cât ai clipi din ochi inundă vagonul. Beduinii, înainte chiar de a fi intrat trenul în staţie, l-au luat cu asalt. În definitiv, trenul nu-i pentru arab decât tot un cal. Şi dacă-i un cal, de ce nu l-ar încăleca din fugă? Bineînţeles, nu pe uşă! Pentru beduin, uşa nu-i un mijloc serios de comunicaţie. Uşa-i repugnă. Nu ţin minte să fi văzut vreodată un beduin intrând sau ieşind din vagon pe uşă... Fereastra! Asta-i mâncare pentru imaginaţia lui şi pentru instinctele lui jucăuşe. Fereastra-l excită. Fereastra îl instigă să sară, să se caţere, să cadă. Uşa nu-i spune nimic. E ca şi cum s-ar repezi să încalece calul pe sub burtă. Pe când fereastra-i taman la îndemâna şezutului. L-aţi văzut doar şi dumneavoastră cum ţâşneşte prin cercevele, cu o iuţeală de purice, într-o confuzie de desagi şi burnuze. De asta nici nu poţi distinge dintru-ntâi, care-i arabul şi care-i desaga. Se aruncă pe fereastră amândoi, se rostogolesc în vagon amândoi, ridică praf amândoi – şi vorbesc amândoi: şi arabul şi desaga. Atâta gălăgie stârnesc... În sfârşit... ce să spun! Credeam că nu mai ies viu de acolo. Mă zbat, dau din coate, înjur şi – Dumnezeu ştie cum – fără să ating măcar duşumeaua, nimeresc într-o oază: toaleta de a doua. E liberă. De jur-împrejur – moarte de om. Zbierete, urlete, vaiete. Şi closetul de a doua cu uşa larg deschisă, e liber. Şi totuşi, în prag, stau culcaţi arabii, de-a valma, claie peste grămadă. Mă strecor înăuntru şi încerc să închid repede uşa. Nu merge. Un vârf de desagă ţine uşa crăpată. Dar îmi dau numaidecât seama că mă speriu degeaba. Arabii nu vor intra. Dacă n-au intrat până acum, s-a isprăvit. Nu mai intră. În primele clipe nu puteam înţelege de ce. Dar o privire la spatele meu m-a lămurit pe deplin. De vină erau cuveta şi oglinda. Oglinda şi porţelanul cuvetei au ţinut în şah pe arabi şi au asigurat toaletei beneficiul exteritorialităţii.

— Şi eu am asistat la a scenă amuzantă, face Cleanburg. O înghesuială nebună. Europenii dau buzna într-a doua. Culoarele, pline de arabi. Răzbesc, în sfârşit, în compartiment. Aici, o adevărată comedie. Tovarăşii mei de drum, care mi-o luaseră înainte, fac un haz nespus pe spinarea unui beduin care sta înfipt pe bancheta moale de pai. Controlorul îl înjură şi-i strigă mereu să iasă de acolo şi să treacă într-a treia. Dar el, ţeapăn ca sfinxul, grav,

slab, lung, drapat într-un burnuz negru – nici nu vrea să se mişte. Se face că n-aude. E surd. Parcă nici n-ar fi fost vorba de el... În cele din urmă a început controlorul să râdă şi s-a lăsat păgubaş... Îi era şi lui milă să smulgă beduinului jucăria din mână. Dacă a îndrăznit să-i înfrunte mânia, trebuie să-i fi fost tare dulce locul pe care şedea. Când o să mai apuce norocul să se vadă într-o cabină de a doua... Un copil şi atât!

— Poate nu-i un copil! face Lifschin. Poate tocmai ăsta n-a fost un copil. Dimpotrivă!

Galen îmi dă câteva indicaţii topografice asupra ţinutului.

— E reconfortant, nu-i aşa, îmi spune el, să te primbli cu trenul prin locurile pe unde ştii că Moise a rătăcit atâtea decenii pe jos! De altfel, guvernul egiptean a hotărât să investească optzeci de mii lire sterline pentru construirea unei şosele care să urmeze traiectul biblic întocmai: Cairo-Suez-Berşeba-Hebron-Ierusalim.

— O şosea în nisipul ăsta?

— Pardon! Nu vorbi rău de nisip. Nisipul ăsta e aur. Orice poţi face din el. Sub nisipul ăsta e apă. Fostul guvernator al Egiptului a săpat o fântână în câteva locuri din peninsulă, unde a izbutit să facă grădini roditoare. Nisipul e plin de surprize şi mai ales docil.

UN INDICIU SIGUR PENTRU IDENTIFICAREA EGIPTULUI

El Kantara. După formalităţile vamale, un ferry-boat ne trece peste Canalul de Suez şi ne depune pe celălalt mal, unde trebuie să aşteptăm trenul de Cairo.

În restaurantul gării, un negru ne serveşte cafeaua.

— Şi ăsta-i arab? întreb eu pe Galen.

Chelnerul sesizase cuvântul:

— Ana masri! zice el apăsat.

— Ce spune? fac eu, convins că mă înjură.

— Zice că-i egiptean, nu arab. Pentru un egiptean, un arab e sinonim cu un beduin. Şi un beduin, sinonim cu o rasă inferioară... Şi trebuie să ştii că ăsta de-abia nu-i egiptean. Egiptenii sunt albi. Ci un negru sudanez. Şi tot s-a supărat că l-ai luat drept arab. Acu gândeşte-te cam ce ai păţi dacă aveai de-a face cu un egiptean autentic... Şi aici te găseşti în Egipt... Dacă nu mă crezi, n-ai decât să te uiţi în camera de alături. E plină de englezi... Fii, deci, prudent.

OAMENI MAI IEFTINI DECÂT TREI METRI DE PÂNZĂ

Cairo. La „Noua Berărie Egipteană”, de lângă Piaţa Operei. Mâncăm „carnaci” româneşti, bem bere italienească şi ne plângem lui Dror, avocat de origină ceho-slovacă, stabilit la Ismailia – concesie franceză în Egipt – de primejdia ce ne pândeşte la hotelul lui Misotis. Fiindcă ceea ce era inevitabil să se întâmple, s-a întâmplat: fostul combatant pe frontul anglo-bur şi acţionar al veselei pensiuni familiare de la Heluan ne-a sedus ca pe nişte simple minore. Azi suntem oaspeţii lui, fără să cunoaştem măcar preţul camerei. Nu degeaba se agită de atâta vreme Misotis pentru înţelegerea cu orice preţ între europeni şi egipteni. Odată ajunşi în gara Cairo, ne-a încărcat în taxiuri şi ne-a descărcat la uşa hotelului cu aceeaşi dezinvoltură cu care ar fi depus pe trotuar câteva pachete din acţiunile sale cu păr oxigenat şi condicuţă.

Când să plătim şoferului cursa, Misotis se interpuse energic:

— Na! Lăsaţi că plătesc eu pungaşului ăsta!

Pungaşul e şoferul. De ce e pungaş – o vom afla abia peste o săptămână, în ziua cea mare a socotelii cu amicul Misotis. Până atunci – să intrăm în hotel. Aici ne aşteaptă surpriza cea mare. Din capul scării ni se taie picioarele. Treptele, coridoarele, holul – gem de servitori negri în halate albe, îngheţaţi între făclii electrice şi scuipători. O montare de tragedia antică, aşa cum scrie la carte, în toate amănuntele ei, păstrând până ţi legiuita atmosferă de epidemie de holeră ori accident de cale ferată. Lipsesc numai heralzii – ca să cădem leşinaţi. Stăm rău, carevrasăzică. Suntem prăpădiţi. Aici miroase a jecmăneală, de-o poştă. Ce-i de făcut? Ne uităm speriaţi de jur-împrejur. Nicio scăpare. În faţă Misotis. În dreapta – Misotis. În stânga – Misotis. Şi-n spate – însuşi Misotis în carne şi oase, rânjind cu graţia lui pachidermică. E prea târziu să dăm înapoi. Aparatul a şi fost pus în mişcare: un negru ne subtilizează valiza; al doilea, pardesiul; al treilea, pălăria şi al patrulea ne deschide drumul spre cameră. Urmăm cortegiul de negri – hipnotic, vrăjiţi, fără voinţă şi mai ales, fără nicio speranţă. Ajungem la numărul treizeci şi trei. Ceremonia continuă: al cincilea negru atinge mânerul; al şaselea îl apasă; al şaptelea împinge uşa şi al optulea se dă la o parte şi ne spune: Poftim!

— Nu! Aici nu-i de glumit. Să-i mai spunem mersi lui Misotis dacă o să ne dea câte o frunză de viţă, să nu ieşim goi din mâinile lui.

Dror râde:

— Nu vă speriaţi! face el. E o desfăşurare de forţe negre care n-are nimic de-a face cu nota. E un rabat la tarif. Servitorii ăştia negri nu costă parale. Sudanul îi aruncă pe trotuarele Cairoului, cum îşi aruncă marea scoicile

goale pe mal. Sunt mai ieftini ca la voi păpuşoiul. Cu o mână de piaştri, poţi să-i aşterni pe jos, în loc de rogojini. Mai mult îl costă pe Misotis halatul de pânză cu care-i îmbracă, decât toată întreţinerea lor pe un an.

— Aşa? exclamă Cleanburg. Atunci să ştiţi că Misotis e cea mai mare puşlama de pe faţa pământului.

— De ce?

— Şi-a bătut joc de noi. La ceai ne-a trimis trei bucăţi de zahăr cu un singur servitor.

— Să nu te laşi! râde Dror. Să reclami neapărat. Trebuie să fie o gravă neglijenţă la mijloc. O să ai cel mai bun prilej să asişti cum Misotis, de ruşine că asta i s-a putut întâmpla tocmai lui, îşi bate până la sânge toată armata de negri.

— Prin urmare, face Lifschin, o caracteristică a Egiptului ar fi mâna de lucru-cadou...

— Cadou, nu!... Dar aproape... Uiţi halatul!

Cleanburg intervine, făcând cu ochiul în spre Frank:

— Pardon! De ce o caracteristică a Egiptului? Dar Mozambicul?

— A, da! se scuză Lifschin.

— Eu cred, face Umanski, turist de origine rus, că ceea ce caracterizează, într-adevăr, Egiptul – sunt Englezii.

— Aş! replică Dror. Când afirmi că Ahmed are două picioare nu poţi pretinde că ai caracterizat pe Ahmed. Două picioare are şi John şi Laioş şi...

— ...Misotis! îl completează Lifschin.

— Exact! continuă Dror. Aşa că asta nu spune nimic. Englezii! Parcă unde nu sunt Englezi! Şi-n Cipru şi-n Malta şi-n Palestina şi-n Indii şi-n Noua-Zeelandă şi-n Canada şi-n Africa de sud... şi-apoi în atâtea şi atâtea alte ţări cu Englezi camuflaţi, pe care nimeni nu-i vede, dar pe care toată lumea îl simte. De îndată ce Egiptul a găsit de cuviinţă să se plaseze pe coasta unei mări, el cade în competenţa crucişătoarelor Marii Britanii...

— O competenţă de ce diametru? întreabă Umanski.

— Depinde de ochi. Ştiţi că guvernul egiptean a dăruit Evreilor din Cairo pentru cimitir, un teren nelimitat – în sensul că începe de la punctul X şi se întinde cât poţi cuprinde ca ochiul liber. Cu o singură condiţie: să nu pună gard. Altfel, pierd dreptul de a mai pretinde pământ, la nevoie. Evreii sunt, aşadar, obligaţi să fie de două ori deştepţi: mai întâi să nu însărcineze un miop să aprecieze suprafaţa terenului – şi apoi să nu îngrădească cimitirul. Ceea ce fac şi Englezii. Cu cine au încheiat ei convenţia asta, numai Dumnezeu ştie. Fapt e că evreii trebuie să aibă mereu două griji pe cap: să nu fie miopi şi să nu pună gard – ca să zic aşa – orizontului. Pentru Englezi punctul X este crucişătorul. Şi cât cuprind cu ochiul liber de pe puntea punctului X, intră automat în proprietatea lor. Ca şi în cazul Evreilor. Cu un mic avantaj în plus: spre deosebire de punctul X al Evreilor, care rămâne pe loc – punctul X britanic este mobil. Crucişătorul englez nu stă înşurubat în valurile mării, ci e în permanentă mişcare. Numai orizontul rămâne acelaşi. E inepuizabil orizontul englez!

— Cu atât mai mult cu cât crucişătoarele engleze nu merg numai pe apă! râde Ilan, turist sud-african.

— Tocmai! face Dror. Circulă admirabil şi pe uscat. Englezii sunt întotdeauna dispuşi să aplice principiul crucişătoarelor şi în ţinuturi mai puţin udate de mări şi oceane – dacă ţările respective, care ţin cu tot dinadinsul să-i aibă acolo, se obligă să le procure izvoare de păcură. În cazul acesta englezii adaptează nişte rotile crucişătoarelor lor şi le dau porecla de „tancuri”. Adică crucişătoare de uscat, care merg de minune pe orice teren, oricât de accidentat ar fi el. Egiptul, neputând împlini condiţia păcurii – a trebuit să rămână pe malul Mediteranei, în raza ochiului liber al Angliei. Ochi de lungă, foarte lungă vedere... Mai ales de când crucişătoarele sunt prevăzute şi cu avioane, perspectiva unui asemenea ochi frizează infinitul.

Ca şi atâtea alte ţări cu picioarele în apă, Egiptul, deci, nu face decât să tragă consecinţele poziţiei sale geografice şi nimic altceva.

— Dror are dreptate, spune Ilan. Suntem aici şase inşi din şase ţări diferite, dintre care patru se bucură de aşa-zisul specific englezesc. Nu! După mine, singura caracteristică a Egiptului – ar fi Egiptenii.

SUNT ŞI EGIPTENI ÎN EGIPT

— Egiptenii! E drept! Din câte am aflat în ultimele douăzeci şi patru de ore – nimeni dintre noi nu s-ar fi putut aştepta să găsească Egipteni în Egipt. Şi totuşi – chiar în acest Cairo...

— Exagerezi, dragă domnule Ilan, îmi confirmă Dror gândurile. În Egipt sunt şi destui Egipteni. Nu contest că în ambianţa asta europeană Egiptenii au un aer oarecum exotic – dar însuşi faptul acesta dovedeşte că există. Şi apoi, în Egipt ne putem aştepta şi la asta. Sunt atâtea lucruri uimitoare în acest Cairo, încât – nu mi-e ruşine s-o mărturisesc – prezenţa Egiptenilor pe aici, aproape că nici nu mă miră. La urma urmei, unde vrei să găseşti Egipteni, dacă nu în Egipt?

— Dar bine înţeles, face Lifschin, gentil. Desigur! Nimic mai firesc! De ce nu? Egiptenii în Egipt... Într-adevăr, nu pare chiar atât de paradoxal... Egiptenii în Egipt... Are ritm... Da, da! Nu Egiptenii caracterizează Egiptul – ci lustragiii.

— Adevărat! face Umanski. Teribilă speţă, lustragiul ăsta egiptean. Mai sâcâitor ca muştele de la Heliopolis. Cu cât te fereşti de el mai mult, cu atât e mai rău. Alungi unul, se întorc patru. Alungi patru, răsar opt... Şi nu-i chip să scapi de ei, atâta îţi bâzâie în urechi pentru jumătatea ceea de piastru...

— Ba da, râde Dror. Ori îl omori – ori îi laşi să-ţi facă ghetele. Dacă-l omori, nu ţi se întâmplă nimic. Tu eşti străin şi el indigen. Aşa că apari nu în faţa tribunalului egiptean, care judecă numai indigeni. Ci înaintea tribunalului mixt, unde se lichidează litigiile dintre Europeni şi indigeni. Şi-n faţa tribunalului mixt întotdeauna are Europeanul dreptate. Aşa că nu dumneata vei fi condamnat, ci mortul! Vinovat este el, nu pentru că te-ar fi provocat, – să zicem – ci pentru că e indigen. O vină – precum vezi – care nu are nicio circumstanţă atenuantă. Până aici, carevrasăzică, e totul în regulă, – nu?... Omori lustragiul şi ţi-ai recâştigat liniştea. Nimic de zis. Dar când stai şi judeci mai bine – nu crezi că ar fi un scandal ca tu, străin, venit în vizită în Egipt, pe timp mărginit, să omori un indigen?

— Desigur că ar fi un scandal, exclamă Cleanburg. Cum tu, un străin... să-ţi permiţi... să...

— A, nu m-ai înţeles bine! face Dror. Nu asta cred. Un asemenea considerent aici, nici nu are ce căuta. Vroiam să spun că ar fi un scandal să omori un indigen, nu de alta... dar fiindcă-i păcat să-ţi strici bunătatea de program turistic... Doar pentru asta ai venit în Egipt: să vizitezi Piramidele, nu să decimezi indigenii... Fiindcă, european, european – dar oricât, cu tribunalul tot trebuie să-ţi pierzi vremea... Aşa că, dacă eşti om cu socoteală, îţi dai seama îndată că aproape nici nu face să omori Egipteni... Mai ales dacă te-a mai făcut mama şi sentimental olecuţă – ca să nu zic umanitar, pentru a nu părea subversiv domnului Frank – s-a isprăvit! Îţi spui că vocabularul insistent al lustragiului nu-i decât o ghiorăială transpusă în silabe – şi fără să mai stai mult pe gânduri, în loc să-l omori, îi dai un picior. Şi-apoi celălalt. Şi-n cele din urmă, jumătatea de gruş... Cât despre afirmaţia domnului Lifschin că numai Egiptul are atâţia lustragii, îl poftesc să se ducă în Indii... Ori în Australia... Ori în Africa de sud... Sunt peste tot. Ca Englezii.

— Ba mai răspândiţi ca Englezii, face Frank. Lustragii avem până şi în Mozambic, unde nu sunt Englezi... Opinia mea e că cea mai originală trăsătură a Egiptului ar fi loteriile...

UNDE ÎNFLORESC LOTERIILE

Are şi Frank dreptate. Scoţi capul în stradă, ţi se vâră în ochi un loz. Te urci în trăsură, îţi oferă birjarul un loz. Mergi la poştă – şi în loc de rest ţi se dă un loz... Atâtea loterii şi atâţia vânzători de bilete de loterie ca aici...

— Dar Spania? face Dror. În Spania se speculează hazardul pe o scară mult mai întinsă ca aici. De ce? Probabil fiindcă şi mizeria de acolo e mai mare. Ce-i loteria, alta, decât o tentativă de modificare a destinului? Cu cât sunt mai mulţi inşi care au nevoie să-şi zgândărească norocul, cu atât se înmulţesc loteriile. Şi cu cât sunt mai numeroase loteriile, cu atât mai compactă e legiunea de vânzători de sferturi ori optimi de şansă, care până una-alta se mulţumesc să-şi corijeze destinul nu cu lozul cel mare, ci cu comisionul cel mic... Şi-apoi, cum poate opera spiritul lozului – aşa tentacular cum vi se pare dumneavoastră – asupra marii mase a acelora care nu-şi pot procura un bilet?... În Egipt veţi găsi mai mulţi cerşetori de stradă decât jucători la diversele loterii... Cerşetoria e fără doar şi poate mult mai acută aici decât loteria... Uite-l şi pe ăsta acum... De când ne-am aşezat la masă, cred că e al zecilea... Na, ţine!

Şi Dror întinde o farfurie unui bătrân care, aşa încovoiat din spate cum stă, în halatul lui cafeniu, pare un sac pe jumătate deşert, gata să se dea peste cap. Miop, cerşetorul, cu nasul vârât în farfurie, scurmă lacom, cu unghia, rămăşiţele de brânză, fără să se atingă de feliile de salam.

— Până şi-n foame poate exista o etică! exclamă Cleanburg impresionat.

— Da! face Dror. Ăştia sunt în stare să moară cu credinţa-n suflet şi o fărâmă de brânză pe limbă. Fanatismul şi incultura le agravează mizeria. Un cerşetor american, de pildă, crescut într-un mediu în care analfabetismul a fost alungat odată cu superstiţiile, s-ar fi putut sătura mai uşor, fiindcă ar fi luat laolaltă şi salamul şi brânza...

— Şi probabil şi farfuria, adăugă Frank. Într-un „mediu cultural” mai înaintat, cum spui dumneata, puşlamalele nu fac nicio diferenţă între carne şi lapte şi nici între ce e al meu şi al tău...

— Bravo, râde Dror. Îmi place că ştii să spui lucrurilor pe adevăratul lor nume. Eu cred că Dumnezeu o duce ca-n rai printre cafrii dumitale...

— Ia mai las-o! face Ilan, cu intenţia vădită de a-l menaja pe Frank. Parcă am umblat după o caracteristică a Egiptului, nu?

— Ce? Ai găsit alta acuma?

— Da! Comerţul ambulant!

JAPONEZII PE MALURILE NILULUI

Mi se pare că sud-africanul a nimerit-o de astă-dată. Comerţul ambulant! Ce sunt cerşetorii, lustragiii, englezii, vânzătorii de bilete de loterie, pe lângă negustorii ambulanţi? Nişte îngeri. De când stăm aici, nu-i produs pe lume să nu ni se fi oferit. Cravate, statuete, stofe, ciorapi, ghete, jucării, vase şi-n desperare de cauză, femei. Toate pe un preţ de nimic. O necontenită defilare de chilipiruri. Numai Piramidele nu ni se propun chilipir.

— Ştiţi de ce? întrebă Dror. Fiindcă nu sunt fabricate în Japonia. Altfel erau demult transportate în America, pe un preţ mai mic decât costă o pereche de ismene în Europa.

— Perfect! face Ilan. Asta-i şi părerea mea. Ceea ce caracterizează Egiptul este industria lui japoneză.

Iar are dreptate Ilan. Industria japoneză este specifică Egiptului. În afară de fabricatele engleze, de alunele americane şi de ciorba naţională egipteană care nu-i decât paceaua orientală, cunoscută şi la noi, tot ce se desface pe piaţa Egiptului e „made în Japan”. Ilan nu se înşală: Egiptul excelează într-o teribilă producţie de mărfuri japoneze. Iar deviza acestei producţii este: orice cu oricât.

— Dacă dumpingul japonez continuă în tempoul ăsta, spune Cleanburg, populaţia de aici va ajunge să trăiască din primele ce le va plăti Japonia în curând tuturor consumatorilor care vor binevoi să-i ia marfa gratis.

— Ei aş! replică Dror. Numai Egiptul? Dar Siria? Dar Palestina? Dar China?... Dar... în sfârşit, toate ţările de sub tutela europenilor, cărora le pasă prea puţin de industria indigenă şi unde şuvoiul industrial al Japoniei paralizează orice iniţiativă locală? Ca glumă, când spui că industria egipteană excelează prin produsele ei japoneze, mai merge. Dar ăsta e încă un capitol din marea tragedie a Egiptului... Să nu mai insistăm, prin urmare...

— Am găsit! face Ilan, iluminat. Curăţenia şi eleganţa fără pereche a Cairoului. Asta e pecetea acestui ţinut.

UN ORAŞ GATA SĂ PRIMEASCĂ MOSAFIRI

Şi Ilan, entuziast, ne flutură pe dinaintea ochilor peisajul excepţional al Cairoului, care nu este decât imaginea mărită în proporţii uriaşe a acelor bijuterii minuscule de pe Coasta de Azur europeană. Monumentele, edificiile, palatele, grădinile cu gardurile lor vii – o risipă de bun gust, eleganţă, culoare şi acurateţă până la pedanterie. O feerie multiplicată şi diversă. Un caleidoscop plin de surprize care, departe de a fi privilegiul unui anumit cartier, sunt distribuite în proporţii egale peste întreaga întindere a metropolei. O adevărată democraţie a splendorii. Totul pare a fi fost aci conceput de un cap şi erijat de o singură mână, dintr-un condei. Este atâta risipă de fantezie în confecţionarea lui, încât aşa imens cum este oraşul, cu neputinţă să-l prinzi că se repetă vreodată. De aceea, Cairo nici nu poate obosi: între zidurile lui rulează o bandă infinită de imagini mereu reînnoite, de o culoare proaspătă şi inedită. Culoarea Cairoului nu-i nici culoarea subtilă şi insinuantă a Parisului; nici culoarea care cântă a Italiei; nici culoarea veselă, de un optimism comunicativ, a Palestinei – ci o culoare palpabilă. Culoarea Cairoului nu are nuanţe, ci forme. Mai curând eşti ispitit să-i spui acestei culori că e triunghiulară ori rotundă, decât verde sau roşie. Începând cu cea mai îndepărtată şi mai discretă vilişoară engleză din Heliopolis, trecând pe la palace-urile din Piaţa Operei, cu scările şi trotuarele agrementate de grupele de călăuze parfumate şi înfăşurase în mătăsuri şi până la cămilele şi cămilarii din faţa lui Mensa Hotel de la poalele Piramidelor, e un carnaval de culori care-şi fac de cap de-a lungul bulevardelor. Al acelor bulevarde atât de bine îngrijite şi cu atâta acurateţă epurate de ultimul fir de nisip.

— Desigur! face Dror. Oraşul e gata doar să primească oricând musafiri. De aceea e mereu măturat, netezit, şters de praf. Nicio pată, nicio cută, nicio asperitate nu trebuie să supere ochiul străinului. Şi acolo unde mătura nu mai poate face nimic, intervine mâna maestrului decorator. Duceţi-vă de pildă, în cartierul consulatelor, unde autoritatea poliţienească este exclusiv în mâna Europenilor. Pe Avenue de la Reine Mazili. Un bulevard de o eleganţă orbitoare. Palate şi parcuri în al căror cadru sclipitor până şi hidoşenia paznicilor cafri aduce o contribuţie estetică. Deodată, lanţul palatelor este rupt la mijloc de un grilaj de lemn, într-adevăr, foarte bine aliniat, într-adevăr foarte frumos lucrat, într-adevăr, cu multă îngrijire vopsit în verde, dar... foarte înalt şi cu stinghii puse cruciş, atât de des legate între ele, încât ochiul curios, cu chiu, cu vai, poate să vadă ce ascunde dincolo. Fiindcă ceva se ascunde de partea cealaltă a gardului, atât de corect pus în rând cu palatele. Ştiţi ce? O aglomeraţie de mizerie, cum nu se poate

întâlni nici în cel mai nenorocit sat arăbesc. Un maidan mlăştinos, în care se bălăcesc bivoli, femei, copii, cămile râioase şi corturi în zdrenţe. Zeci de familii pe cale să fie alungate din mediul aristocratic al vilelor. Pe locul ăsta va începe să se construiască în curând un palat...

— Asta nu împiedică, face Ilan ca să nu se dea bătut, ca oraşul acesta să fie...

— Indiscutabil! îl întrerupse Dror. Cairo este feeric. Aici ai tot ce-ţi poate satisface simţul estetic. Într-adevăr, nu oriunde întâlneşti pitorescul oriental, cu toate resursele sale incomparabile de imaginaţie artistică şi culoare – altoit pe spiritul de ordine arhitectonică şi talentul de regisare al Europenilor. La picioarele piramidelor din Giza – şoseaua asfaltată şi pensiunea de lux englezească; la scara mormintelor regilor – automobilul american de şase cilindri; în faţa moscheilor cu dantela lor ornamentală, lucrată parcă de mâini de femeie – barul sclipitor franţuzesc; iar pe tot cursul Nilului, care a hrănit mii de ani cu sevă exotică atâta literatură romantică, nemţoaice care îşi împart leşinul între istoria lui Tutankhamon şi muzica neagră din Harlem. Şi totuşi, în ciuda contrastelor, o genială armonie artistică! S-a muncit mult, cu multă inteligenţă şi cu multe parale pentru montarea, piesă cu piesă, a acestei superbe metropole, care nu-i decât o reeditare, cu ample adăogiri, a unul basm din o mie şi una de nopţi, cu ilustraţii egiptene, realizate în clişee englezeşti...

— Pe hârtie japoneză! reflectează Lifschin.

— Japoneză sau franceză sau italienească, indiferent! Important e că pentru a ajunge la desăvârşirea acestui Cairo a fost nevoie de patru mii de ani de fantezie şi sudoare artistică, peste care şi-au dat mâna, în înţelegere frăţească, regii faraoni cu regii britanici. Dar pentru cine atâta risipă de artă şi bogăţie egipteană? Pentru Europeni. Pentru huzurul transmediteranienilor. Pentru bunul lor trai. Aici vă extaziaţi – şi pe drept cuvânt – în faţa unui Cairo magnific în frumuseţea lui orbitoare, pe o rază de nu ştiu câţi kilometri. Dar uitaţi că acest Cairo este flancat la nord de Heliopolis, cetate a opulenţei europene, iar la sud, de târgul Bidrişin, cetate a mizeriei egiptene. În timp ce la Heliopolis copiii Europenilor fac băi de soare, la Bidrişin, copiii Egiptenilor fac băi de noroi, în mlaştini, cu bivolii. În timp ce la Heliopolis se introduc mereu inovaţii în confort, decoraţie, higienă, la Bidrişin nu s-a schimbat de mii de ani nimic, nici în confort şi nici măcar în regimul nutriţiei. Ca să-ţi reconstitui întocmai epoca de pe vremea regilor faraoni, nu-i necesar să recurgi la izvoarele egiptologice. Îţi ajunge să vizitezi Bidrişinul. Găseşti tot ce-ţi trebuie acolo. Portul, siluetele, moravurile şi foamea sunt aceleaşi ca pe vremea glorioaselor dinastii care au ridicat Piramidele. Cairo este, într-adevăr, sublim. Dar sublim pentru unii

şi inaccesibil pentru alţii. Cămilele n-au voie să treacă prin oraş, ca să nu maculeze lustrul bulevardului cu bălegarul lor. Cei care păzesc, însă, sfinţenia asfaltului, nu şi-au pus niciodată întrebarea, dacă nu cumva de plimbarea acestei ireverenţioase cămile este legată existenţa cămilarului. Sunt jocuri de umbre şi lumină, de soare şi nămol, ca peste tot. Bidrişinul nu-şi poate face rost de un sfert de pâine, dar pe peretele sufrageriei de la Heliopolis atârnă o măturică şi un făraş de argint pentru firimiturile de pe masă... Curăţenia, aşadar, nu-i o caracteristică naţională, ci una socială... În cazul în speţă, curăţenia din Cairo ar fi o caracteristică englezească: Marea Britanie, când pune piciorul undeva, nu aduce nici armată, nici poliţie numeroasă. Ci un crucişător şi o mătură. Atâta ajunge pentru ca indigenii să se iniţieze în frică şi higienă. Atât crucişătorul, cât şi măturica funcţionează în chip impecabil, deşi pe suprafeţe inegale. Pentru că, în timp ce crucişătorul distribuie frica, fără părtinire, peste tot, până şi în satele cele mai obscure, mătura introduce higiena numai colo unde Europeanul se hotărăşte să-şi sugă siropurile. Adică în şatra lui urbană. În şatra asta splendidă, cu corturi de marmoră şi granit, păzite de cafri şi câini.

Şi Dror, care mai băuse vreo trei pahare de bere, ar continua cu divagaţiile până în zori, dacă Umanski n-ar sări de pe scaun:

— Oho! E târziu. Ajunge! Ne bate Misotis. Mâine trebuie să ne sculăm mai devreme. Începem să vizităm regiunea.

ÎNCĂ O RELATIVITATE EGIPTEANĂ

Aproape de hotel, Umanski se oprește să-și ia un pachet de ţigări.

— Cât?

— Cinci piaștri!

Umanski dă să plătească, dar Dror îl oprește:

— Nu fii copil! Dă-i numai trei piaștri și jumătate. Atâta e!

— Bine, face Umanski, dar văd prețul oficial pe pachet: „cinci piaștri”. Doar nu-i marfă japoneză!

— Tocmai de asta, fiindcă-i oficial „cinci piaștri”, nu-i de fapt decât trei și jumătate. Ascultă-mă pe mine: dă-i gologanii și vezi-ţi de treabă.

Umanski, docil, întinde trei piaștri și jumătate... Negustorul ia banii și cu un zâmbet plin de simpatie îi spune:

— Merci, m’sieu... Bonsoir!

PE UNDE A RĂTĂCIT MOISE

În Old Cairo (vechiul Cairo) se găseşte celebra sinagogă Ibn Ezra.

În această regiune locuiesc numai vreo patruzeci de familii evreieşti.

Prin porţi masive şi pasagii întortocheate, răzbim în sinagoga construită cu nouă sute de ani în urmă. În amvon – o inscripţie: „Pe locul acesta Moise venea să-şi facă rugăciunile”. Iar ceva mai jos – un text explicit:

„Pe locul acestei sinagogi era, în epoca profetului Moise, un deşert. E bine cunoscut că Evreii, în timpul faraonilor, ocupau ţinutul Goşen, care este până în ziua de azi foarte aproape de sinagogă. Profetul Moise avea obiceiul să vină în acest deşert să-şi facă rugăciunile. Înainte ca Moise să fi părăsit Egiptul cu poporul lui Israel, el vizită pentru ultima dată acest loc, pe care-l însemnă, pentru ca urmaşii săi să înţeleagă că e un loc sfânt. S-au scurs secole, până ce se ivi acum 900 de ani un sărac, dar foarte pios rabin, numit Abraham ben Esra. Acesta, mergând în deşert, găsi din întâmplare urmele lăsate de Moise şi prin puterea spiritului său profetic el se convinse că Moise a vorbit cu Dumnezeu în acest loc sfânt. Ibn Esra se rugă şi el, puse o piatră pentru a recunoaşte locul şi se duse să pună în cunoştinţă cu faptul acesta, pe nobilii naţiunii. Nobilii hotărâră să construiască această sinagogă, căreia i se dădu numele lui Rabi Esra. În rezumat, această sinagogă a fast construită acum 900 de ani – şi dacă n-ar fi suferit mari modificări, ar putea fi socotită ca una din cele mai mari minuni ale lumii”.

Ceauşul, un tânăr poliglot, şiret şi viciu, a cărui înfăţişare nu trădează nimic din comerţul lui cu cele dumnezeieşti – deschide tabernacolul şi ne scoate un fragment de Thora:

— E o Sefer-Thora scrisă cu 2400 de ani înainte de dărâmarea Templului, pe piele de gazelă.

Nici nu ne trece prin minte să punem la îndoială autenticitatea relicvei.

Tânărul închide tabernacolul şi când să coborâm scările, spre ieşire, ne spune, cu un aer melancolic:

— Păcat că-i sâmbătă.

— De ce?

— V-aş fi arătat nişte fotografii de-ale sinagogii.

Am înţeles.

— Ei asta-i! face unul din noi. Ca să ni le arăţi... nu-i niciun păcat.

— Bine! răspunde ceauşul cu un aer nehotărât. Dar să nu-mi cereţi să vă vând vreuna. Azi nu se cade.

— Lasă, lasă... Arată-ni-le! Aşa... Acuma, cât vrei?

— Am spus doar că nu le vând! se opune tânărul nostru, cu acelaşi aer hotărât. Sâmbătă nu fac afaceri... Dar în timpul săptămânii le dau cu cinci piaştri bucata...

— Cu doi piaştri – poţi vinde şi sâmbătă. Cu preţul ăsta, ţi se iartă păcatul...

— Doamne fereşte! se scutură tânărul. Sub patru piaştri nu le dau nici măcar în mijlocul săptămânii.

Împărţim păcatul pe din două: le luăm cu trei piaştri.

Părăsim sinagoga şi ne angajăm în pasagiul care trebuie să ne scoată în stradă. De departe vedem o bătrână lângă poarta deschisă. Femeia, cum ne zăreşte, trânteşte poarta grea, din toate puterile, o închide şi trage zăvorul. Cum ne apropiem, bătrâna, cu acelaşi gest precipitat, împinge zăvorul îndărăt şi ne deschide, larg, poarta. Apoi, întinde mâna după bacşiş. Ingeniozitatea femeii ne entuziasmează, pur şi simplu.

CEAIUL RĂTĂCITOR

Pe Darb Faruh, la cafeneaua Mount Carmel, dăm de evrei români. Ceainărie de pe Calea Văcăreşti ori Dudeşti. Caracteristica internaţionalei judaice este ceaiul la porţie – sorbit în jurul unor mese strâmbe, din ceşti dubioase, de către aceeaşi ovrei neizbutiţi, care se complac în mizerie şi se afundă la fiece gaură de covrig, tot mai adânc, în cea mai inofensivă filosofie a vieţii. Din ceştile astea aburite nu vor ieşi niciodată revoluţii, ci numai nostalgii şi regrete. Evreii aceştia, încă înainte de prima dărâmare a Templului, n-au făcut nimic altceva decât să moară de foame, să-şi vândă unul altuia aceeaşi anecdotă cu rabinul şi samovarul – şi să bea ceai la porţie.

— Suntem trei sute de Evrei români la Cairo. Dar două sute nouăzeci şi şapte dintre noi – o duc prost al dracului.

Un bătrân evreu din Bârlad, fost zugrav, cu o mână anchilozată de pe urma unui accident, refuză la început ceaiul pe care i-l oferim. Apoi, cu o mină ruşinată, îl acceptă. La plecare, se ia după noi şi după ce ne mulţumeşte din inimă pentru bucuria ce i-am făcut-o amintindu-i de locurile pe care le-a părăsit cu treizeci de ani în urmă, îşi ia inima în dinţi şi ne cere câţiva piaştri.

— Ce să fac? Nu mai am încotro. N-am mâncat de două zile.

Şi când te gândeşti că, în definitiv, asta o putea face şi la Bârlad! La ce, dar, s-a mai deranjat până la Cairo?

CINE A CONDUS PE NAPOLEON LA PIRAMIDE

Poţi fi în Egipt şi să înconjuri Piramidele. Dar nu poţi fi în Egipt, fără să te ciocneşti de Ahmed. E adevărat că Ahmed şi Piramidele sunt două instituţii care se susţin reciproce. Dar numai Piramidele sunt în funcţie de Ahmed. Ahmed, însă, nu e în funcţie de nimeni. Cine-şi închipuie că Napoleon a putut să dea ochi cu Piramidele, fără să facă apel la Ahmed, se înşală. Peste Ahmed nimeni nu poate să treacă. Ahmed este inevitabil. Ahmed este sarea şi piperul Egiptului. Ia-i-l pe Ahmed şi Egiptul poate să tragă obloanele...

Fiindcă Ahmed este călăuză. Dar nu o călăuză oarecare, ci călăuză egipteană. În orice ţară din lume călăuza este un ins care îţi prezintă un schelet de scrumbie drept „Luptă între gladiatori" – sau un ciob de ulcică drept „Poarta Purgatoriului", fără să-şi permită măcar să zâmbească. Ahmed, dimpotrivă, este în stare să-ţi prezinte Piramidele drept ceea ce sunt: Piramide, dar să-ţi râdă în nas atâta, încât să nu mai ştii ce să crezi. Vezi că lui Ahmed îi place să râdă. Ahmed e un difuzor al humorului în masele populare. Te duce unde vrei – cu o condiţie: să-i dai voie să amuze strada pe socoteala ta, în arăbeşte. Dacă eşti înţeles – ţi-ai asigurat în Egipt un marş triumfal permanent: tot drumul îţi va fi aşternut cu florile râsului tuturor lustragiilor, cerşetorilor, ambulanţilor şi oamenilor mai aşa şi mai aşa şi mai altfel chiar. Ahmed e întotdeauna în vervă – şi bulevardul întotdeauna dispus să râdă de tine.

EFECTELE TRAGICE ALE UNEI CASCHETE SPORTIVE

Mai ales dacă ai fost destul de înţelept să-ţi mai pui în cap şi o caschetă sportivă – poţi fi perfect liniştit: te vei bucura de atenţia unanimă a ambelor trotuare. O caschetă sportivă în Egipt îţi dă iluzia iadului şi nostalgia neantului. Dacă cineva ţi-a făcut vreun rău care trebuie cu orice preţ răzbunat, nu-i nevoie să-l dai în judecată şi nici măcar să-l împuşti. Momeşte-l la Cairo, pune-i în cap o caschetă turistică şi dă-i drumul pe străzi. Dacă până în câteva ceasuri omul nu se aruncă în Nil cu punga deşartă şi nervii iremediabil distruşi – să te fereşti de el ca de dracu: să ştii că umblă cu farmece. Altfel nu ar fi putut rezista experienţei. Aşază-i Sfinxului de la Giza, pe creştet, o şapcă de sport şi dacă n-o s-o ia razna în deşert, cu coada între picioare, urlând ca un câine turbat— să nu-mi spui pe nume. Dar ce zic de Sfinx! Pune-i până şi guvernului englez o şapcă sportivă pe străzile Cairoului şi e în stare să devină nervos.

Şi asta, numai mulţumită neistovitei vigilenţe a lui Ahmed, care, cum ai coborât scara hotelului, se grăbeşte să lanseze golanilor de pe stradă, parola:

— American!

Şi American rămâi până la ultima centimă, în ciuda paşaportului tău de Bulgar ori Leton, pentru că Ahmed nu va obosi să proclame peste tot origina ta transoceanică, în magazine, în restaurante, în grădinile publice, în sfârşit, oriunde sunt urechi să audă şi mâini să se întindă.

Şi să zici să te scapi de Ahmed care te duce la ruină, râzându-ţi în nas! Copilărie curată! Să poţi, tot nu vrei. Pur şi simplu, nu vrei. Nu vrei că te desparţi de Ahmed. Preferi unicului dar foarte sfâşietorului moment al despărţirii de Ahmed – cele mai lungi şi înfiorătoare chinuri turistice, alături de el. De aceea, rabzi când Ahmed face haz de tine, cu toţi chelnerii, birjarii, ori covrigarii Cairoului; rabzi când îl vezi cum îşi ia comisionul din mâna şoferului, ori negustorului la care ai intrat să cumperi vreun cadou egiptean de origine japoneză; rabzi când îl surprinzi că bagă în buzunar mai toţi banii pe care ţi-i ia pentru a plăti diversele taxe de intrare pe la monumentele publice. Mă rog! Rabzi orice şi oricât. Numai un singur lucru nu poţi să rabzi: gândul că odată şi odată va veni un moment când va trebui să-ţi iei rămas bun de la el. Or, ceea ce te mai ţine în picioare, este doar o vagă speranţă că în ultima clipă ţi se va întâmpla ţie, ori lui, vreun grav accident care te va scuti de scena adioului. Atât de groaznică, atât de inimaginabil de agitată, atât de infernală e socoteala finală cu Ahmed. Şi mai ales – vai! atât de lungă! Să nu mai vorbim deci despre asta!

PE AHMED ÎL CHEAMĂ MEHMED

Pe Ahmed al nostru îl cheamă Mehmed Iusuf Abu Addas! Un individ înalt, în caftan de mătase – şi cu nişte ochi ca nişte veveriţe în flăcări.

— E autorizat! ne spune Misotis. Mehmed! Ia arată carnetul! Poftim... Numărul 161... V-am spus... După cum vedeţi, o persoană de toată încrederea...

Şi pe un ton ceva mai scăzut:

— Îi puteţi cere orice!

La care Cleanburg, cu un zâmbet sceptic, face:

— Deocamdată nu-i cerem decât preţul.

Trebuie să ştiţi că drama se desfăşoară în stradă, în faţa hotelului, adică în punctul cel mai propice unei întruniri populare. Şi într-adevăr, abia am început să tratăm cu Mehmed, că şi suntem cotropiţi de toată fauna bulevardului, care participă la tocmeală cu sufletul, cu mâna, cu gura. Dar Mehmed ţine să nu întunece prietenia noastră cu asemenea mărunţişuri. Nici nu mai încape îndoială: dacă vrei să-l dezguşti pe Mehmed, să-i vorbeşti de parale. De aceea chiar, în timp ce noi insistăm să ne spună cât vrea, el se osteneşte să-i facă pe cei dimprejur să râdă de noi, în hohote. Abia când aude pe Cleanburg că spune:

— Aşa nu merge! Ori ne spune preţul, ori luăm un altul. Sunt destui, slavă Domnului...

Mehmed se îndură să dea realităţii practice oarecare atenţie:

— O liră! face el cu precizie de ghilotină pusă la punct, care sună foarte bizar în gura unui om atât de dezinteresat cum arată să fie.

— Ce face? zbiară Cleanburg. O liră?

— Dar cât ai crezut dumneata? întreabă dulce Misotis, care pluteşte în untdelemnul lui de mijlocitor ca peştele în apă.

Cleanburg, pe care Frank îl asigurase aseară că în Egipt trebuie – cu sau fără motiv – să zbieri cât te ţine gura ca să-i impresionezi pe indigeni, continuă pe acelaşi ton ridicat:

— Cincisprezece piaştri! Nu dau mai mult nici măcar un mil.

Cleanburg urlă, Ahmed face glume, publicul sa ţine de burtă şi noi, ceştialalţi, ca nişte curci plouate, acceptăm cu recunoştinţă consolările lui Misotis care, mişcat, repetă într-una:

— Aşa-i Egipteanul nostru! Orice îl face să râdă.

În cele din urmă, ciorovăiala se poticneşte la o diferenţă de zece piaştri: noi dăm treizeci – şi Mehmed vrea patruzeci. La care, Lifschin, fiert ca un rac în râsetele mehmeţilor, izbucneşte:

— Mai daţi-i cinci piaştri, acolo... şi isprăviţi odată!

Ahmed rămâne cu o jumătate de glumă în gură – paralizat de galantomia turistului. Apoi, cu un aer plin de gravitate, îl bate părinteşte pe umăr:

— Big boy! You are of a good family!

Dar Lifschin, pe care toată scena îl făcuse să-şi piardă minţile pe jumătate, urmăreşte firul ideii lui fixe:

— Dacă o să ne pierdem vremea cu porcăriile astea, ne apucă noaptea în stradă.

Mehmed se acaţă de diversiunea lui Lifschin care lasă preţul în semi-obscuritate şi socotindu-se de drept călăuză în funcţie, spune:

— Da, da! E timp s-o pornim... Dar cât o fi ceasul!

Înainte, însă, de a fi apucat cineva dintre noi să răspundă, auzim glasuri din public:

— Şapte!

— Şapte şi cinci!

— Şapte fără cinci!

Atâta solicitudine din partea unor oameni care abia şi-au bătut joc de tine...

— Ce vă spuneam! face candid Misotis, care citeşte mulţumirea pe feţele noastre congestionate. Râde cât râde, dar când e la o adică...

— Ajunge! i-o taie Cleanburg, brutal. Să mergem!

Perfect! Să mergem! Dar cum poţi să mergi, dacă toţi cerşetorii îţi sar înainte, cu mâna întinsă:

— Saida... saida... bacşiş!

Aiurit, Umanski îl întreabă pe Mehmed:

— Ce vor ăştia?

— Bacşiş!

— Pentru ce?

— Pentru că ne-au spus cât e ceasul. Pentru asta! face foarte serios, Mehmed. Că doar n-o să pretindeţi să ne spună degeaba... Ei Ali... na, ţine!

De necaz, începem să râdem. Dar Mehmed ne strică cheful îndată:

— Ţebue să-mi daţi doi piaştri...

— De ce?

— Iar de ce? se încruntă Mehmed. N-aţi văzut că am dat băeţilor câte un bacşiş?

Şi mimica lui e atât de tranşantă, încât Cleanburg, vrăjit, nu mai spune nici cârc.

ECONOMIE EGIPTEANĂ PE ŞOSEAUA BIDRIŞIN

Maşina lunecă pe şoseaua lină a Bidrişinului între alei de palmieri şi curmali. În stânga, Nilul – presărat de canote şi corăbioare cu pânze. În spatele Nilului – un lanţ de munţi se pierd în ceaţa albastră a dimineţii de primăvară.

— Sunt munţii Macatan, ne spune Mehmed. De-acolo s-a scos piatra pentru Piramide.

— Da! spune Dror. Se ştie! Piramidele sunt un produs sută-n sută egiptean... De altfel, singurul fabricat de mare industrie care n-a fost importat din Anglia... Şi nici confecţionat cu maşini englezeşti. Ceea ce ar fi şi mai greu. Dacă nu imposibil – după enormele dificultăţi ce se fac la importul maşinilor. N-au interes Europenii să întemeieze industrii în Egipt.

— Dar acolo ce este, Mehmed? întreabă Umanski, arătând spre nişte coşuri de fabrică.

— E fabrica de zahăr Haomdeia.

— E una din putinele fabrici din ţară, spune Dror. Şi una din şi mai puţinele fabrici cu capital egiptean. La noi se confecţionează paturi de fier, zahăr, mobile, pielărie! Asta-i tot. Până şi bumbacul este trimis, crud, în Anglia, pentru a fi prelucrat şi abia după aceea vândut pe pieţele străine. În genere, situaţia economică a Egiptului nu-i strălucită. Mai cu seamă în ultimul timp. Clientela de afară nu prea plăteşte. În special Germania, care, asupra unei datorii de opt sute de mii de livre, vrea să dea abia zece la sută... Din pricina asta, i s-a şi suspendat livrarea de noi cantităţi... În plus, a mai intervenit şi supraproducţia de bumbac şi nebunia construcţiilor mari...

Străbatem Bidrişinul. O aglomeraţie de copii care se luptă cu muştele pentru o coajă de banană, pe fondul gris, de noroi, al cocioabelor. Şi femei, femei...

— Femei cât păr în cap, spune Dror. Uitaţi-vă la chipurile lor. Multe din ele sunt încă tinere. Abia optsprezece-douăzeci de ani... Îmbătrânesc, însă, repede. Nici nu se poate altfel. Toată munca o fac ele. O muncă peste puterile lor. Şi unde mai pui că sunt obligate să facă şi copii la o vârstă când semenele lor burgheze n-au voie nici măcar să se uite peste gard la băieţi... La oraş, în clasa înstărită, căsătoriile se fac la vârsta obişnuită ca şi în burghezia europeană. Dar la ţară şi-n târguri, cu toate măsurile luate de guvern, fetele continuă să fie măritate la doisprezece-treisprezece ani. De-aceea, nici nu mai apucă să se îngraşe.

— Să se îngraşe? se miră Umanski.

— Da! Pentru Egipteanul burghez, femeia ideală nu poate fi decât grasă. Adevăratul amor începe abia de la o sută de kile în sus. Iar pasiunea cea

mare nu poate cântări mai puţin de o sută cincizeci de kile. Aşa că femeia burgheză, spre deosebire de consora ei din clasa de jos, este obligată să nu facă nimic altceva decât să mănânce, să doarmă, să se îngraşe şi să stea la dispoziţia soţului.

Dăm într-un câmp plin de asperităţi îndulcite de poziţia puţin cam dezolantă a câtorva palmieri jigăriţi.

Suntem la Memphis. La doi paşi de noi, odihneşte, în toată lungimea ei, cu faţa la stele, gigantica întruchipare în piatră a lui Ramses al II-lea... care a fost...

— Cel mai fotogenic rege al faraonilor! exclamă Dror, sărind din maşină. Nu-i turist să treacă pe aici şi să reziste ispitei de a cheltui cu el un clişeu. Ce spui, Umanski?

Dar Umanski, turistul perfect de la cascheta care ne ţine mereu pe marginea prăpastiei, până la aparatul lui fotografic, ne-a şi împins în faţa statuii:

— Aşa! Cu Mehmed la mijloc! Nu mişcaţi! Un, doi, trei! S-a făcut!

Examinăm mai îndeaproape pe Ramses, căruia-i admirăm în special hipertrofia mâinilor – a acelor mâini care au întărit în josul papirusurilor, atâtea porţii de fericire! egipteană.

— Bun băiat! îl bate Dror peste coapsă pe regele faraon. În materie de poză e un perfect democrat. Se fotografiază cu oricine. Până şi cu turiştii evrei. De altfel, nici pe vremea când ştia ce-i cu dânsul, nu-i displăcea să pozeze. Dictatorii ăştia sunt ca femeile. Le place să se vadă cât mai des în oglindă... Pe unde o să vă învârtiţi în Egipt, o să daţi de imaginea în piatră a lui Ramses. Avea omul o teribilă conştiinţă de sine. Ştia că poporului îi ajunge să-l vadă – ca să-i taie pofta de mâncare pe o bună bucată de vreme.

Ramses, cuminte ca un leu domesticit, stă nemişcat şi aşteaptă al doilea clişeu al lui Umanski. Dar n-are noroc. O explozie de urlete ne pune în derută.

— Saida, saida... bacşiş!

Cuprinşi de panică, nu avem decât un singur gând cu toţii:

— Umanski, ascunde-ţi cascheta.

E prea târziu, însă. Cât ai clipi, am şi încăput în ghearele negustorilor de relicve, răsăriţi Dumnezeu ştie de unde. Vrem să ne descotorosim de ei, dar totuşi, parcă nu ne lasă inima să părăsim Memphisul fără un Isis sau Osiris în miniatură, pentru copii şi nevastă.

— Cât?

— Cinci piaştri bucata!

Cu doi piaştri ne umplem buzunarele cu o jumătate din mitologia egipteană, de origine pur naţională. Să sperăm cel puţin. Deşi nu ne-am mira

peste măsură – dacă ni s-ar spune că pe malurile Nilului până şi mitologia ar fi de sursă japoneză ori britanică.

După cincisprezece minute, maşina se opreşte.

— Am ajuns! face Mehmed.

Coborâm într-o înghesuială de turişti, maşini şi vite.

— Hi, burica, hi!

Beduinii îşi gonesc măgăruşii după fiece cap nou de turist, cămilarii îşi îndeamnă cămilele, negustorii de miniaturi şi de cărţi poştale îşi zbiară marfa, maşinile claxonează şi turistele chicotesc, foarte conştiincios gâdilate pe la subsiori de către cavalerii servanţi în burnuze, care le încarcă pe dobitoacele lor turistice.

CE ÎNSEAMNĂ SAHARA ÎN EGIPT

— Ce-i aici, Mehmed?

— Pustiul Saharei!

— Minţi, Mehmed. Aici nu-i Sahara.

— Dar asta, ce-i? ne arată Mehmed piramidele.

Ne-a convins. Suntem în deşertul Saharei. De atâta linişte în pustiu, ne ţiuie urechile.

— Poate găsim linişte în morminte!

Ideea e bună. Şi mai ales inevitabilă. Liniştea din mormintele regilor e un capitol prevăzut în bugetul lui Mehmed. Intrăm, deci, în morminte, cu ochii închişi. Dar repede suntem siliţi să-i deschidem. E o zarvă, într-adevăr sepulcrală aici: cu zeci de ecouri. Pictori, sculptori, turişti şi călăuze. Admirăm basoreliefurile şi tragem cu urechea:

— Domnule, exclamă un American impresionat de câte îi înşiră călăuza, dar multe dinastii au mai avut faraonii... a patra... a cincea... a şasea.

— Adevărat, face un tânăr şugubăţ, care stă lângă el. Şi e încă un noroc că au început cu a patra şi nu cu întâia... Astfel, aveau şi mai multe... Nu prea făceau economie în dinastii...

— Se vede că aveau de unde! reflectează o doamnă grăsuţă, probabil nevasta Americanului, apropiindu-şi, interesată, lorgnonul de un grup de gâşte în basorelief.

La mormântul dinastiei vecine, dăm de un turist în faza culminantă. Roşu, adică vânăt, adică frizând apoplexia.

— Ia-n ascultă, Selim! strigă el furios către Ahmedul lui. Mai ai multe morminte pe aici?

— Nu! face imperturbabil Selim. A mai rămas doar mormântul cu cele douăzeci şi patru de sarcofagii.

— Câââât? se apucă turistul de cap.

— Douăzeci şi patru! Mai puţin nu se poate.

Turistul să înnebunească, nu alta.

— Nu vreau să mai ştiu de niciun mormânt. Îmi ajunge. Nu mai dau o parà. M-ai înţeles, ori nu? Să nu-mi mai ceri, că nu mai dau.

— Stai, domnule, spuse Selim, cu un mic accent de greaţă în ton. Nu tipa... Nu trebuie să mai dai nimic... Numai pentru lumânare...

Odată ieşiţi din morminte, ne îndreptăm grăbiţi spre maşină, ca să scăpăm de dulcea presiune a negustorilor de colecţii ilustrate. Dar abia am făcut câţiva paşi şi ne sare înainte un individ cu o cârpă în mână:

— Saida... Tarifa! Un petit piastre... m'sieur. A half piastre... sir!

Şi fără să mai aştepte răspunsul, cade în genunchi şi începu să-mi şteargă de praf pantoful înfundat în nisip. În nisipul Saharei.

— Ce mizerie! face Lifschin.

— Şi ce fantezie! adăugă Dror.

O TURISTĂ CARE NU CALCĂ ALĂTURI

La Giza sau Goşen, cum este numit ţinutul în Biblie, ne răcorim la umbra Piramidei lui Cheops. Mehmed, cu humorul fleşcăit de sudoare, scoate din buzunarul halatului său de mătase o bucată de pâine neagră – pe care începe s-o rumege alene. Din tot Mehmedul nostru şmecher şi sprinten, n-a rămas decât un biet om flămând, care, atunci când prinde, la rare intervale, o găină, o jumuleşte ca s-o poată mânca.

Nu departe de noi, zărim o turistă de specie „sinceră". Adică urâtă, uscată, la capătul de sus al făpturii cu o căpiţă de păr dincolo de orice fel de culoare şi prevăzută de Dumnezeu, în bătaie de joc, cu un gât subţirel, numai piele şi vine, cu care ne face o demonstraţie de perpetuum mobile: o clipă ţine nasul între scoarţele unei cărţi, o clipă îl ridică în sus, spre vârful Piramidei.

— În evanghelia asta egiptologică pe care o consultă cu atâta stăruinţă, face Dror, turista găseşte, desigur, nu numai o descripţie amănunţită a mormântului, ci şi indicaţii precise unde să scoată ţipete de uimire şi unde suspine de admiraţie...

— Cunosc eu cucoanele astea, face Mehmed, cu dispreţ. Să le vedeţi cum leşină de supărare când află că în Nil nu mai sunt crocodili... Acu două luni mi-a picat o nebună... de la Berlin. După ce o primblu vreo două ceasuri prin Sahara, se dă jos de pe cămilă şi mă întreabă răstit, dacă mai e mult până la statuia Venerei de Millo.

Turista noastră, însă, după chipul pasionat cu care urmăreşte obiectivul, rând cu rând, după carte, pare că l-a identificat cu totul.

La un moment dat chiar – are curajul să urmărească isprava lui Cheops pe de rost. Apoi, începe să meargă de-a-ndaratelea ca să câştige o perspectivă onorabilă, se opreşte, deschide gura să spună ceva, dar – oroare! – a uitat ce anume. Ruşinată, deschide cartea precipitat, ceteşte în ea o secundă, ridică apoi peruca în spre creştetul Piramidei şi exclamă:

— Vai! Ce mare e!

GALBENUL AURULUI ŞI AL TUBERCULOZEI ÎN MUSKI-BAZAR

După-masă ne ducem cu toţii la bazarul din Cairo – în celebrul Muski-bazar. Tezaurul artei şi avuţiei egiptene, în vechiul oraş oriental – labirint de străzi înguste, negre, întortocheate şi înşelătoare ca o plasă de păianjen: în umbra acestor uşi scunde, murdare, obscure, care presupui că te duc în beciuri, ori în curţi, unde duhneşte un gunoi uman milenar – te aşteaptă un decor ca în basme.

— Diamantul albastru într-o piele de broască râioasă! spune Lifschin.

E Muski-bazar! Bogăţia în nenumărate variante: strada aurului, a argintului, a cuprului, a fildeşului, a bijuteriilor, a porţelanului... străzi al căror inventar nu poate fi evaluat decât în cifre astronomice. O expoziţie de ispite, de pofte, de ambiţii, în formule de artă exprimate în mătase, metale, ori pietre preţioase, care nasc, cresc şi se vând pe loc. Pentru că întocmai ca-n restaurantele americane express, unde plăcinta se prepară sub ochii clientului, în Muski-bazar se meşteşugesc sub ochii clientei, toate podoabele ei personale ori casnice. Aci, în pragul micului atelier de argintărie, un ins, cu trupul turtit de coxalgie, tuşeşte şi scuipă trandafiriu în tăblia bogată pe care gravează cu o fineţe şi o precizie dumnezeiască, o fabulă în flori şi ţesături de argint. Colo – pe duşumeaua unei fabrici de mărgele, un lucrător firav, cu părul năclăit de sudoare, şade în genunchi şi înghite pudra scumpă a beţelor de coraliu, pe care le fixează, le taie şi le rotunjeşte în strung. Dincoace, un copil plăpând, cu ochii mâncaţi de trahoma, se chinuieşte de zor să aranjeze piesele abia ieşite din mâna lucrătorului unei modeste industrii de bastoane de fildeş... O lume de oameni ciudaţi, istoviţi şi galbeni ca aurul care-i sufocă cu exigenţele lui draconice.

Splendid Maski-bazar! Minunat aliaj de sudoare şi aur, de tuse şi clinchet de cântare de precizie. Admirabil Muski-bazar! Aici înveţi cum poţi să lucrezi chihlimbarul şi cum să-l şi vinzi, cum să-ţi scuipi plămânii şi cum să cloceşti averi de milioane. Ai toată şcoala bunului trai şi a muncii, la nas.

Intrăm în strada cizmarilor.

O tânără englezoaică, frumoasă aşa cum numai o englezoaică poate fi frumoasă atunci când se hotărăşte să fie, însoţită de soţul ei, se agită într-un munte de papuci ţărăneşti egipteni. Pare dezolată: nu găseşte ceva potrivit!

— A! exclamă ea, în sfârşit. Asta cred că o să-mi vină bine... Cum îţi place, Herbert?... Ce culoare... Ce piele superbă!... Cât de bine se încalţă pe aici ţăranii!... Ai văzut? Mă îmbracă admirabil... Ce spui?

Şi e sincer fericită, frumoasa! Papucul de ţărancă egipteană se angrenează de minune pe piciorușul ei de doamnă britanică.

AMOR ŞI CAFEA NEAGRĂ SUB AUSPICIILE DRAPELELOR INTERNAŢIONALE

Azi Egiptenii petrec. Bairamul bate în plin. Toţi Musulmanii îşi atârnă sculele în cui şi se aruncă în vâltoarea festivă.

— Astă-seară, spune Mehmed, fiecare bărbat trebuie să se culce cu o femeie.

Şi Mehmed pune în acest trebuie atâta gravitate solemnă, încât înţelegem că aici nu-i de glumit. Amorul a intrat în ritualul Bairamului, nu ca o simplă prescripţie ori tradiţie confesională – ci ca un imperativ al însuşi destinului, căruia nimeni nu-i poate sta împotrivă. Odată ce trebuie, trebuie. Drept credincioşii, aşadar, ascultători şi înţelepţi vor mânca, vor dansa, vor iubi, cufundaţi în acelaşi extaz mistic, luându-se la întrecere între ei, ca să fie cât mai plăcuţi lui Allah.

De Bairam se încheagă nenumărate căsnicii. De aceea, toate barurile şi cafenelele unde se vor întări cununiile prin chiolhanuri care să ridice mahalaua în picioare, îşi împodobesc faţadele cu lampioane japoneze şi steagurile tuturor naţiunilor străine.

— Cu lampioane japoneze, înţeleg! Sunt mai ieftine. Dar ce caută la nunta unui Egiptean drapelele Marilor Puteri?

— E unul din fenomenele acomodării cu realităţile, face Dror. Egipteanul trăieşte atâta sub obsesia steagurilor străine, încât i se pare că nici măcar când se însoară, n-are voie să uite de ele. E convins că dacă nu le arborează din proprie iniţiativă, străinii ar fi în stare să i-o impună cu sila.

— Te pomeneşti, spune Cleanburg, că Egipteanul este obligat să le înfigă şi deasupra patului său nupţial.

— Nu! răspunde Dror. Chiar până aici nu este extins regimul! Încolo, aţi văzut şi voi singuri: oriunde te-ai învârti, dai de pecetea străină... Nu-i chip nici măcar o cafea neagră să bei, fără să-ţi fluture peste cap, câteva duzini de drapele.

BAIRAMUL ÎN STRADĂ

Îngrămădiţi în căruţe lungi pe două roţi, copii puşi în straie de sărbătoare parcurg străzile în cântece şi veselie. Întâlnim convoiurile astea animate de duhul Bairamului, peste tot, în drum spre Old Cairo, Grădina Zoologică, ori Delta Barrage.

O trăsură încărcată cu fete străbate bulevardul la pas, fără grabă. La mijloc, mireasa, iar pe de lături atâtea domnişoare de onoare, încât răzbesc până pe capră, lângă birjar. Se duc, pesemne, la nuntă.

Mehmed, cum le zăreşte, le strigă ceva în arabă. Apoi, ne spune râzând:

— Ştiţi cine sunt astea? Nişte prostituate. Se joacă de-a nunta. Îşi închipuie câteva ceasuri că sunt fete cumsecade, în rând cu celelalte... Atâta bucurie mai au şi ele, o dată pe an... Măcar de Bairam... Ia uitaţi-vă la mireasă... Ce cuminte e... Şi cum îşi ţine ochii în jos. E cea mai fericită din toate... A dat norocul peste ea... E mireasă!...

Mehmed nu se înşelă. Fata s-a identificat atâta cu rolul ei de fecioară, încât în clipa în care Umanski vrea s-o prindă în obiectivul aparatului, fata, speriată, îşi ascunde cu un gest de pudoare obrazul:

— A! ţipă ea scurt.

Scena e atât de bine mimată, încât, dacă n-ar fi Mehmed care să arunce miresei câteva porcării arăbeşti, cred că am fi cu toţii mişcaţi de această rezervă de candoare, oarecum instinctivă, a fetei. Dar aşa, trebuie să râdem cu toţii. Domnişoarele de onoare ne scot limba şi furioase, ne înjură.

— Vin din cartier... de la Eloasa! ne spune Mehmed.

— Şi unde se duc?

— La Eloasa!

Un individ în turban galben şi barba cenuşie ne taie drumul. Ţine cu orice preţ să aflăm cine e:

— Chiromacien, fakir, magicien, astrologue! se recomandă el piţigăiat şi pe nerăsuflate.

Şi pe un ton insinuant şi scăzut:

— Et tout ça... seulement pour deux piastres!

Ne uităm la el, gata să ne aruncăm pe un preţ atât de redus în braţele forţelor oculte, dacă, spre nenorocirea fakirului, n-ar trece acum două fete nostime. Chiromantul cu barbă îşi pierde capul cu totul şi aruncându-ne ştrengăreşte o ocheadă, începe să se strâmbe, cu un vag accent libidinos, după ele:

— Chiţi, chiţi, chiţi, chiţi!

Râdem şi noi şi fetele şi fakirul care, încurajat, se apucă să îngâne păsărelele:

— Priic... priic... priiic... pric!

Şi ne întinde mâna. Să-i plătim măcar pentru asta.

— Un tarifa! ne îmbie el, aplecând graţios capul pe umăr. Un petit piastre!

Contrastul între toată regia lui de făcător de minuni de la panaşul turbanului, până la funta pantofilor şi îndeletnicirea lui de imitator de stigleţi, merită nu o jumătate de piastru, ci un piastru întreg. Fakirul înşfacă gologanul în grabă şi sprinten ca un băiat de liceu, se ia după fete, ciripind într-una, până ce dispare într-un gang.

Când, după câteva minute, îl ajungem din urmă, îl găsim cu un picior în ghearele unui lustragiu care se strică de râs.

E Bairam azi şi pentru fakiri.

FLORI DE NISIP LA PORTA POMPIERIEI CENTRALE

Magazinele sunt închise. Instituţiile – închise. Muzeul National – închis. Până şi pompieria e închisă. Toate intrările hangarelor au devenit inaccesibile. Cimentul a dispărut sub straturile de nisip roşu şi galben, agrementate cu flori şi inscripţii arabe. Dacă ar arde, Doamne fereşte, acum, undeva în oraş – nu-i nimic de făcut. Autopompele n-au pe unde să iasă. Doar dacă pompierii ar fi atât de cruzi să sfarme sub roţile maşinilor capodopera lor de nisip!

— Exclus! face Mehmed.

— De ce?

— Fiindcă de Bairam nu arde!

Şi e atât de pătruns Mehmed de ceea ce spune, încât o a doua întrebare ar fi un adevărat sacrilegiu.

AMPRENTELE LUI NAPOLEON

De porţile moscheii Sedrac Horein atârnă câteva bile de piatră.

Sunt ghiulele aruncate aici de artileria lui Napoleon.

Iar Napoleon! Iar numele împăratului! Şi ce ravagii a făcut el pe aici... A stricat nasul Sfinxului de care mii de ani n-a îndrăznit să se atingă cineva; a bombardat geamii; a decimat triburi indigene; a construit colo sus, în faţa palatului lui Saladin, o Citadelă, ca să ne dea un nou prilej de ciorovăială cu Mehmed pentru nu ştiu ce taxe suplimentare...

Dror e de părere că dacă Napoleon se hotăra să rămână aici, se făcea musulman, se încorona rege al Egiptului şi construia o Piramidă de două ori mai mare decât Piramida lui Keops.

— Napoleon, adăugă Dror, se pricepea de minune să revizuiască istoria şi să-i facă mizerii.

UN EUROPEAN EGAL CU CEL PUŢIN CINCI INDIGENI

Dincolo de grădina şi de punţile barajelor Nilului, nimerim în plină serbare câmpenească. Bairamul a întrunit aici mult tineret rural care se zbenguie, bând limonadă. Pe nişte butuci aşezaţi în bătaia aprigă a muştelor, câteva măcelării improvizate, la care se vând maţe şi ficaţi de cămilă. Clienţii apucă măruntaiele însângerate în palmă şi se cară cu ele mai departe, unde se pierd în fumul unui front de grătare.

Nu-i niciun european pe aici.

— Să ne întoarcem, spune Dror. E destul că se ciocnesc de noi în oraş. Ce să ne mai băgăm în sufletul lor şi aici, unde au venit să petreacă! Mai ales că nu prea suntem mulţi...

— Asta prezintă vreun risc?

— Propriu zis, nu! Adică nu întotdeauna. Dar surprizele nu sunt excluse.

La apariţia noastră pe podul central, suntem atacaţi de o bandă de beduini:

— Burica... saida... burica!

Ne oferă măgăruşi pentru o excursie în deltă.

Refuzăm. Dar ei se îndeasă cu atâta insistenţă în noi, încât ne vedem siliţi să ne adresăm poliţistului indigen să ne scape din mâinile lor. Mai mult nu le trebuie beduinilor ca s-o ia la picior.

— Tot au făcut ceva Englezii pentru poliţia indigenă, face Dror. Dacă nu-i dau leafă, îi dau prestigiu măcar. E şi asta ceva. În timp ce poliţistul englez primeşte cincisprezece lire sterline pe lună, ca egiptean primeşte trei lire jumătate. E sfântă morala colonială, de la care englezii nu înţeleg să se abată nici măcar cu o centimă. Argumentul lor e inatacabil: standardul de viaţă al indigenului, zic ei, e mult mai scăzut decât cel al Englezului. De ce? Pentru că indigenul este un primitiv care habar nu are de exigentele costisitoare ale confortului. Şi apoi, Englezul, pe lângă că este o victimă a acestui confort, se mai află şi în ţară străină, departe de casă, deci întotdeauna forţat la o cheltuială incomparabil mai mare decât cea a unui localnic. Numai că Englezul uită să-şi pună două întrebări. Prima: dacă standardul de viaţă al indigenilor este scăzut din pricina că nu ştie ce înseamnă confort, de ce, el, Englezul, care nu se poate dispensa de confortul acesta, pentru simplul motiv că e sinonim cu a trăi omeneşte, nu-l introduce şi pe localnic în tainele acestei vieţi omeneşti? A doua: dacă-i este aşa de rău Englezului departe de casă, cine-l pofteşte să se deranjeze până aici?

LUXEMBURGUL PETRECE

Mehmed ne conduce seara în Izbechia.

— Acolo face să vedeţi Bairamul! ne asigură el cu zeci de făgăduieli în accent.

Izbechia este bursa şi promenada prostituatelor. La intrarea în cartier, Mehmed ne arată o clădire.

— Aici a locuit Napoleon cât a stat la Cairo.

Pătrundem într-o stradelă îngustă şi întunecoasă.

— E Darb (strada) Abd el Chala... Prostituate cu preţ de desfacere... Ca la un sold de cupoane... Marfă ieşită la soare. După sezon... Nu vă opriţi. Mergeţi înainte.

Stradela pare pustie. O atmosferă de moarte, putregai şi conspiraţie. Deoparte şi de alta a drumului, dughene mici cât un debit de limonadă ori tutun. Aici se vinde amorul, cu hârdăul. Ochiuri semiobscure, cu uşile vraişte. Tejgheaua în văzul muşteriilor de afară: un pat, câteva perniţe, o velinţă. Deasupra patului, o perdea gata să fie trasă. Aşadar, un rest de pudoare până şi în fundul mocirlei. Lampioane japoneze nu fac decât să întărâte bezna în jurul unor siluete care de pe urma luminii nu se pot alege decât cu ponoase: femei plictisite, murdare, zbârcite, puhave. O grăsime de vită bolnavă. Măşti albe, negre, galbene, ori mai ştim noi ce fel de culoare au mai putut căpăta ele, în evoluţia lor de la scara primară, când aveau chipuri feminine, până la punctul terminus al Izbechiei. În unul din ochiuri, întinsă în pat şi acoperită cu ţoale, o bătrână bolnavă geme, parcă ar trage să moară. Nici măcar Mehmed nu ne poate lămuri ce caută ea la tejghea.

Umbre, înfipte în praguri, ne lasă să trecem, fără să ne spună o vorbă.

— Se tem de poliţie. Înainte cu câţiva ani nu era chip să treci pe aici liniştit!

Intrăm în Darb Eloasa, stradă paralelă cu Darb Abd el Chala. Ceva mai multă lumină. Ceva mai multă însufleţire. Şi câteva femei chiar, care izbutesc să instige atenţia lui Umanski,

— Aici e marfă de sfârşit de sezon. Marchizet în septembrie. Se mai cere, dar foarte puţin... În orice caz, mult sub preţul de cost.

Intrăm în Luxemburg. Rendez-vous-ul de elită al cartierului. Aici e Bairamul burlacilor. Lampioane şi steaguri flutură, vesel, de o parte şi de alta a pasagiului. Cafenele în care se încing dansuri, încăierări şi amoruri. Şi un choix de femei de la gen marinar de cargoboturi, până la tipul babalâc. Bătrâne şi tinere, slabe şi grase, albe şi negre, foarte urâte şi foarte frumoase. Nu mai e întunericul de alături. Şi nici perdeaua de pânză murdară. Şi nici bulgării aceia de ceaţă stătută şi grasă. Ci cuiburi luminate a

giorno. Şi paravane cu îngeri şi flori. Iar marfa, în jupon sau simplă cămaşă, stă expusă într-un tron cu chenar de becuri electrice de diferite culori, ca să poată fi cântărită din ochi sub duşul unui joc de lumini, plin de avantagii, la maximumul perspectivelor ei anatomice.

În mijlocul pasagiului se naşte o îmbrânceală de moarte.

— Păziţi-vă buzunarele! ne strigă Dror.

Mehmed se ridică în vârful picioarelor ca să vadă mai bine.

— Aha! S-au luat la bătaie.

Doi inşi, cu ochii ieşiţi din orbite, sunt scoşi pe brânci dintr-un bar şi împinşi spre o cameră goală din faţă, după câte se pare, pregătită anume pentru lichidarea litigiilor luxemburgheze.

— Nu-i trece nimănui prin minte să-i despartă, ne spune Dror. Sunt lăsaţi să se descurce ei singuri, cum li-o veni lor mai bine.

Izbutim să aruncăm şi noi o privire în ring. Beligeranţii, vârâţi unul în altul, cu frunţile lipite, ca nişte cocoşi, respiră din greu, se ţin zdravăn de mâini şi stau imobili, fără să scoată un cuvânt.

— Ajung la cuţite? întreabă Lifschin.

— Ce cuţite? râde Dror. De unde cuţite. Nu se întâmplă nimic. Sunt în stare să se ţină de mâini, aşa, şi câte o jumătate de oră şi să scrâşnească din măsele până îi apucă durerea de fălci şi după asta abia să se lase păgubaşi şi să plece liniştiţi, ca şi cum n-ar fi fost nimic între ei...

În pragul unei prăvălii cu lampioane şi becuri, o siluetă confecţionată cuviincios, exact după modelul femeii de treabă din lumea burgheză.

— Ce caută aici cucoana asta voalată?

— Îşi caută de meserie! spune Mehmed. E o prostituată ca şi celelalte. Se voalează ca să dea clientului iluzia că a cucerit o femeie cinstită.

Mai sus, două doamne distinse, de o frumuseţe discretă, stau pe scaune şi discută între ele, fără că dea vreo atenţie celor ce se petrec împrejur. Par foarte preocupate de subiect. Vorbesc de necazurile ce ţi le procură copiii din ziua de azi, ori de străduinţele soţului care se dă peste cap ca să-şi ţină gospodăria în belşug.

Din păcate – sunt şi ele în jupon.

La capătul Luxemburgului, când să cotim spre o altă fundătură abia luminată de câteva lampioane, avem o viziune de coşmar: o fetiţă de vreo zece-doisprezece ani, se ţine după un găligan beat mort, pe care îl trage de mânecă.

— Ce-i cu ea?

— O prostituată şi asta! Foamea a aruncat-o pe drumuri. În Cairo ai să găseşti multe fetiţe de astea făcând trotuarul. Bineînţeles, clandestin. Dacă le prinde poliţia, le închide. Dar ele ştiu să se strecoare. Şi mai ales ştiu să fugă.

În stradă, Dror, ca de obicei, comentează:

— Nu-i aşa că Izbechia oferă un spectacol care merită să fie văzut? Doar nu-i un cartier banal de prostituate, ci o expoziţie de femei, cum ar fi, bunăoară, o expoziţie de câini ori de păsări. Marfa ţi se pune sub ochi, în cadrul potrivit, ca un dulău în coteţ... Vii, o treci în revistă şi alegi ce-ţi place. Toate, în stradă... La aer liber... Nu-i aşa? Parcă am fi pe vremea când se vindeau sclavii în pieţele publice... Nu degeaba are Cairo reputaţia de centru al prostituţiei în Orient. Aici se adună proxeneţii din toate colţurile lumii. Aici se întinde plasa peste ţări şi mări pentru pescuitul fetelor, care, împinse de sărăcie, se aruncă disperate, cu ochii închişi, în braţele aventurii. Aici se face distribuţia cărnii vii pe toată coasta africană ori asiatică a Mediteranei... Un trust formidabil al sifilisului, împotriva căruia nu-i nimic de făcut. Prea sunt multe şi puternice cointeresările şi conivenţele cu acest negoţ lucrativ. Şi apoi mizeria! Mizeria aceasta, atât de refractară oricărei acţiuni de stârpire a proxenetismului?

ANALFABETISMUL – UN PREVENTIV COLONIAL

Odată pornit – şi ales pus în faţa unui pahar de bere la primul local ce ne iese în cale, Dror nu mai poate fi reţinut:

— Şi desigur, spune el, voi credeţi, după ce aţi văzut Izbechia că aţi ajuns la poanta Egiptului, nu? Ei bine – nu! Poanta e alta. Ştiţi care? Egiptul acesta de patrusprezece milioane de suflete, cu o capitală de un milion două sute de mii de locuitori, în care bogăţia se ia la întrecere cu cea mai rafinată desăvârşire artistică, nu are o universitate pentru tineretul indigen... În afară de facultatea de drept şi una de teologie, frecventată de studenţimea musulmană din lumea întreagă, nimic, nimic, nimic... Universitatea liberă americană nu-i pentru Egipteni şi nici nu are circulaţie oficială. Aşa că, tot tineretul care ţine să frecventeze un curs superior, trebuie să plece în Europa ori America. Ergo? Nu urmează studii universitare decât cei ce dispun de mijloace largi. Ceilalţi sunt definitiv condamnaţi. Intelectualitatea egipteană, aşadar, se recrutează exclusiv din rândurile clasei înstărite... Cât despre Europeni, nu trebuie să le ducă nimeni de grijă. Îşi au şcolile lor, lipsite, fireşte, de un caracter naţional local. În Egipt nu limba arabă este obligatorie, ci limba engleză. De aceea, tineretul european, deşi e născut şi crescut în Egipt, vorbeşte perfect engleza, italiana ori franceza. Numai araba nu izbuteşte s-o înveţe cum trebuie. Chiar dacă vorbeşte ori citeşte întrucâtva limba aceasta, niciodată nu va şti s-o şi scrie. Pentru European, araba nu poate prezenta interes... El nu-şi dă seama, însă, că dispreţul acesta pentru limba ţării în care se îngraşă, nu face decât să adauge încă un vreasc la focul deja încins al naţionalismului egiptean care nutreşte o ură de moarte împotriva unor europeni – a acelor Europeni care, pe baza tribunalului mixt, găsesc absolvire, sau în orice caz indulgenţă pentru toate culpele lor; care la adăpostul regimului capitulaţiilor nu plătesc niciun fel de impozite; care pe temeiul paşaportului lor de străin nu fac niciodată armată; care, cu scuza că nu sunt acasă la ei, îşi iau din bugetul Statului egiptean, deşi pentru servicii identice, lefuri de cinci ori mai mari decât funcţionarul indigen; care...

— Straşnică independenţă egipteană! exclamă Cleanburg.

— Independenţa egipteană nu-i decât un biet deziderat, replică Dror. Egiptul se găseşte azi exact în aceeaşi situaţie în care se afla cu cincizeci de ani în urmă. Totul continuă a fi în mâna Englezilor. Comandamentul suprem al armatei egiptene este un Englez. La fiecare regiment egiptean este ataşat un ofiţer superior englez. Finanţele sunt sub supravegherea engleză. Calea ferată este o concesie englezească. Telefonul, telegraful, căile de comunicaţie aeriene sunt deţinute de Englezi... Până şi regele Fuad este un prizonier al Englezilor. Asta-i independenţa Egiptului... Un deziderat şi atât! Un

deziderat care se părea că se apropie de o formă ceva mai consistentă în 1919, când revoluţia egipteană atinsese nota cea mai de sus. Dar naţionaliştii egipteni au uitat că au de-a face cu Anglia, care în asemenea împrejurări, în loc să se sperie, are obiceiul să se mire grozav. E prima reacţie-tip a Angliei, ori de câte ori izbucneşte vreo revoluţie în coloniile ei. Se miră. Nu poate înţelege de ce se revoltă indigenul, când administraţia Majestăţii Sale îşi bate capul să-i facă viaţa cât mai uşoară. Şi mirarea asta se traduce printr-o represiune sumară cu mitraliera şi imediat după aceea cu un lanţ nesfârşit de anchete. Englezii au o predilecţie deosebită pentru aceste anchete; înainte de orice, lungesc boala. În Egipt, Englezii au avut o mică surpriză. Anchetele lor nici n-au putut să înceapă măcar. Egiptenii au refuzat să se prezinte în faţa comisiei. Aşa că, lordul Miner, delegatul Englezilor, s-a întors mofluz de unde a venit. Englezii însă, n-au găsit nici de astădată că ar fi vreun motiv să se sperie. În farmacia politicii lor coloniale au leacuri destule. Iar supozitorul tratativelor este, desigur, cel mai eficace din toate. Când e practicat de Englezi, sistemul tratativelor este infailibil. Nu duce niciodată la vreun rezultat pozitiv. În schimb, părţile în cauză n-au niciun motiv să fie nemulţumite: Englezii, care continuă să se menţină în cel mai ideal statu quo; şi indigenii care, tratând, îşi fac iluzia că discută, în sfârşit, ca de la egal la egal. Iată, aşadar, că în 1922 Anglia aruncă undiţa tratativelor. Cum? Procedând la un act diplomatic demn de reputaţia humorului anglo-saxon. Anglia oferă printr-o proclamaţie impresionantă Egiptului, nici mai mult nici mai puţin decât independenţa la care această ţară aspiră. Pentru nobila ei iniţiativă, însă, Anglia pretinde un mic comision. Şi anume: dreptul de protecţie a intereselor străinilor şi minorităţilor; siguranţa căilor de comunicaţie britanice; protectoratul Sudanului; şi apărarea Egiptului de orice atac din afară. Nu-i mult. Dar e tot. Adică tot ce-i trebuie Angliei ca drepturile ei de imixtiune în treburile Egiptului să rămână în picioare. Dar oferta, mă rog, e ca orice ofertă. Îţi place, o accepţi. Nu-ţi place, stăm de vorbă. Aşa ar fi trebuit să se întâmple şi cu Egiptul. Să accepte, sau să discute. Or, tocmai aici începe partea picantă a anecdotei egiptene. Imediat după lansarea aşa zisei proclamaţii de independenţă a Egiptului de către Englezi – lordul Allenby, guvernatorul britanic al ţării, s-a adresat Egiptenilor cu o invitaţie solemnă şi plină de patetismul cerut de circumstanţă: „Acum, zice Allenby, după ce Anglia s-a pronunţat, e rândul Egiptului să-şi spună cuvântul şi el”. Doar de independenţa lui este vorba. Şi prin cine, oare, să-şi spună cuvântul ăsta? Desigur, prin exponenţii lui fireşti, prin glasul acelor care au luptat pentru eliberarea Egiptului. Şi cine sunt aceşti exponenţi? Bineînţeles, conducătorii partidului Wafd al naţionaliştilor, în frunte cu Zaglul Paşa. Dar ia-l pe Zaglul Paşa de unde nu-i.

Ce s-a întâmplat? În preziua lansării proclamaţiei lor, Englezii au avut grijă să aresteze şi să deporteze pe Zaglul şi pe toţi ceilalţi şefi ai mişcării naţionaliste, iar, pentru a fi şi mai siguri de succesul proclamaţiunii, au interzis cu desăvârşire întrunirile partidului naţionalist. În asemenea condiţiuni, Anglia putea aştepta în toată liniştea cuvântul Egiptului. Şi continuă să aştepte până în ziua de azi. S-au perindat de atunci nu ştiu câte cabinete. Dar, foarte ciudat! Niciunul din ele nu întruneşte calităţile necesare pentru începerea tratativelor. Toate au câte un defect. Noroc că Anglia nu se grăbeşte. Are răbdare să aştepte până se va ivi un guvern impecabil din punctul de vedere britanic. Deocamdată, cu sau fără guvernul acesta, Anglia, cu conştiinţa împăcată că a oferit Egiptului independenţa, continuă să-şi vadă senină de treburi. Ce va fi de aci încolo, nimeni nu poate prevede... Fapt e că naţionaliştii egipteni nu stau degeaba. Lucrează... Aşa că... cine ştie... într-o bună zi, nu tocmai îndepărtată, Anglia va fi obligată...

— Să dea independenţă deplină Egiptului?

— Nu! Să pună în funcţiune artileria crucişătoarelor sale.

CIPRU

Insula Cipru are trei sute de mii de locuitori, greci, turci, armeni şi evrei. Un guvernator: englez. O capitală: Nicosia. Trei porturi: Limassol, Larnaca şi Famagusta. Şi un cotidian: „The Cyprus Mail”, mare cât o foaie de viţă.

Punctul strategic şi istoric al insulei e Famagusta.

Vasul intră în port. Sirena fluieră. Echipagiul se agită. Vinciul pufăie şi gâfâie. Macaralele se deznoadă. Dar cheiul – ras ca-n palmă. Nici urmă de om. Aşa cum ni se înfăţişează, pustiu, cu garnitura lui de fortificaţii medievale, vestigiu al unul eroism secular – portul pare un ţinut părăsit. Nu cumva jos, la picioarele zidurilor, în cetatea ferecată, locuitorii zac morţi de inaniţie, sub teroarea asediului?

Nu! Cineva mai trăieşte pe aici. Din spatele antrepozitelor se desprinde o siluetă înaltă şi zveltă: sombrero negru, tunică neagră cu nasturi de avramă, moletiere negre. E un om al poliţiei marine engleze. Am intrat în materie. Adică în raza tutelei britanice. După acest prim poliţist, nu mai trebuie să aşteptăm prea mult ca să vină şi un al doilea. Apoi al treilea... În sfârşit, iată un funcţionar vamal... Se adună unul câte unul, în silă, cu o mină plictisită, parcă ar fi fost rupţi de la o partidă de table... Figuraţia portului se încheie cu apariţia hamalilor care se freacă la ochi, înjură şi cască, morţi de oboseala colegilor lor din Limassol, care au încărcat acum şapte zile ultimul vas cu zarzavaturi. Masculi şi femèle. Aici sexul slab şi frumos este cu totul emancipat. Femeile lucrează la descărcatul cherestelei cot la cot cu bărbaţii. Un prim pas spre egalitate şi dreptul de vot. Proporţia hamalâcului, după sexe. Un bărbat: două scânduri; două femei: o scândură. Din care se vede că, totuşi, femeile sunt aici menajate. Stau de patru ori mai bine ca bărbaţii. Nu mai vorbesc de bătrâne, care îşi permit să pună umărul chiar câte trei la o scândură.

Oraşul e plin de biserici de rituri diverse, folosite în aceleaşi scopuri iniţiale pentru care au fost construite cu atâtea secole în urmă. Cu excepţia catedralei Sf. Nicolae, erijată în secolul al XIV-lea pentru uzul catolicilor şi căreia turcii i-au schimbat destinaţia în secolul al XVI-lea, transformând-o în moschee. Ruinele ce le întâlnim pe alocuri sunt urmele altor câtorva sfinte lăcaşuri, dărâmate şi transportate piatră cu piatră, ca materie primă, la Port Said pentru construirea unor hoteluri. Multe ghiulele de piatră – rămăşiţe ale artileriei turce, ornamentează grădinile şi cimitirul. Date cu var, aceste înfricoşătoare unelte de distrugere cu ţârâita, par tocmai bune pentru sportul popicelor.

Famagusta are şi merite în dramaturgia universală. Aici a trăit Othello, eroul lui Shakespeare – încarnarea unui oarecare Cristoforo Moro,

viceguvernator al insulei Cipru, în anii 1506–1508. Faptul că pe acest personagiu îl chema Moro, că blazonul lui purta drept insignă trei săbii maure şi că era originar din Veneţia – l-a condus pe Shakespeare să dea eroului său o origine antică maură şi una natală, veneţiană. Un bastion al Citadelei de la poarta principală a cetăţii se numeşte „Turnul lui Othello”.

Oraşul are toate ruinele, toate peceţile şi toate stilurile atâtor şi atâtor ocupaţiuni şi influenţe străine. Fiece piatră îşi are pagina ei de istorie. Multă, foarte multă istorie. De asta parcă trăim în trecut. Dincolo de realitatea imediată. Suntem în plin film mut. Vezi oameni râzând, dar nu le auzi hohotul. O maşină goneşte, dar nu auzi duduitul maşinii. O căruţă trece la doi paşi de tine, dar nu auzi scârţâitul osiilor. E o mişcare cu încheieturile unse. Până şi gramofonul – gra-mo-fo-nul – unul şi singurul – gramofonul atitrat al fostei Capitalei a regilor Ciprului, se învârte, fără să emită vreun sunet.

E adevărat că dacă ciuleşti urechile, începi să crezi că ţi se insinuează o undă armonioasă de o gingaşe răguşeală, ceva care oscilează între un cântec grecesc de amor şi ultima noutate americană de acum doisprezece ani: „We have no bananes to day”. Dar nu de melodia propriu zisă e vorba, ci de un ecou venit de departe – o îngânare-reflex, răzbită din lumea interastrală, unde vreun cântăreţ răposat îşi continuă încăpăţânat meseria. Parcă ar veni de sub masă, dindărătul vitrinei, ori din buzunarul de la jiletcă al chelnerului care ne serveşte cataiful. Sau mai ştii? Poate că sunt nişte sunete împrumutate de la vecin, pentru un sfert de ceas, cât stau muşterii în dugheană. Din care, putem deduce că orice poţi atribui gramofonului din Famagusta, numai meritul de a fi în stare să cânte cu propria lui rezonanţă de tinichea, nu.

Câteva cafenele, câteva prăvălii, câteva baruri, două cinematografe – şi un căţel de rasă. E al unui englez.

Prostituate selecţionate pe sprânceană, marca „bun pentru Orient”. Scoase din uz de pe continent de cel puţin două decenii, au venit să se drăgostească la umbra portocalilor – şchioape, deşelate, mâncate de viermină.

Numai la Famagusta poţi să te lauzi că o chioară ţi-a făcut aseară cu ochiul.

Mizeria frumos lustruită de vrednica administraţie engleză.

Dar nu totdeauna a fost aşa pe aici.

— Famagusta a trecut secole de-a rândul drept una din cele mai puternice şi mai bogate cetăţi din Orient. Ruppert Gunnis, inspectorul antichităţilor de pe lângă guvernul Ciprului, spune, într-o lucrare a sa, că nobilimea cipriotă era atât de bogată cu cinci-şase secole în urmă, încât se

uita la un venit de trei mii de guldeni, ca la o bagatelă. Acest Gunnis citează cazul unui conte de Jaffa, care avea cinci sute de câini. Cinci sute de câini. Şi cu îngrijirea exclusivă a câinilor erau însărcinaţi două sute cinci zeci de servitori. Un câine – o jumătate de om. Atât de bogaţi erau aristocraţii ciprioţi – şi atât de fericiţi câinii... În medie, orice boier de pe aici nu avea mai puţin de două sute de servitori. Puteau să treacă ani şi să nu se găsească între patru ochi stăpânul cu sluga. Las-că nici burghezia nu era tocmai de plâns. Se povesteşte că un negustor ar fi dat zestre fiicei sale, bijuterii care întreceau în valoare coroana Regelui Franţei. Nu degeaba voia toată lumea să pună mâna pe Cipru. Cine vrei şi cine nu vrei a fost pe aici stăpân. Şi egiptenii şi perşii şi romanii şi cruciaţii şi genovezii şi veneţienii... Până a intrat în patrimoniul Turciei. E drept că Turcii – respectiv sultanul Selim al II-lea – nu după bogăţiile Ciprului umblau. Bogăţii avea şi sultanul, destule. Ci după vinul de Cipru. Auzise prea cinstitul Selim numai lucruri bune despre viţa de vie de aici. Şi ce să facă sultanul ca să obţină exclusivitatea nectarului cipriot? Un tratat de comerţ? Nu. Ambiţia sultanului era să bea vin fără parale. Şi atunci ce face Selim? Mobilizează întreaga flotă turcească şi o trimite să cucerească butucii cu struguri. Şi uite aşa, de dragul setei sultanului, au căzut mii de soldaţi de o parte şi de cealaltă a cetăţii. Asediul a durat trei luni de zile. Veneţienii nu prea aveau chef să cedeze bunătatea de insulă. Până ce în cele din urmă, izbuti Selim să ducă sticla la gură... Asta era insula Cipru pe vremuri. Măcar şi pentru vinurile lui se băteau oamenii între ei. Ispita era mare. Între alţii s-a găsit şi un oarecare Iosif, Duce de Naxos, evreu maran fugit din Spania şi refugiat la Veneţia, care, obsedat de visul reconstituirii unui stat evreiesc, se simte şi el atras de mirajul Ciprului. Şi, folosindu-se de prietenia ce i-o arată sultanul Turciei, îl roagă să-i cedeze lui insula pentru experimentul său naţional. Dar cine gustă o dată din vinul de Cipru, nu renunţă la el cu una, cu două. Aşa că, abia în 1878 – a venit rândul... ia ghici al cui?

— Al englezilor!

— Ai ghicit. De altfel era şi inevitabil. Aşa se petrec lucrurile pe lumea aceasta: toate se isprăvesc cu englezii. Numai că ei, când vor să pună mâna pe un lucru străin, uzează de mijloace exact opuse celora de care se foloseau de obicei turcii. În timp ce aceştia din urmă, pentru un interes economic oarecare, recurgeau la soluţii militare – englezii, pentru interese strategice, recurg la soluţii negustoreşti. Chestie de temperament. Englezii au încheiat, aşadar, cu turcii o tranzacţie strict comercială: chirie. Dar cuvântu-i cuvânt. Odată angajată, Anglia – debitoare cinstită, plătea chiria la termen. Cu atât mai uşor, cu cât n-o făcea din buzunarul ei personal, ci din cel al locuitorilor insulei – impuşi pentru sfânta cauză la contribuţii sângeroase. Convenţia a

fost apoi reînnoită mereu, până a izbucnit războiul, când Anglia a devenit, necesarmente, un datornic insolvabil și expropriator. Socotindu-se în stare de război cu creditorul – Marea Britanie anexează insula Cipru.

În umbra zidurilor cetății, care au avut de susținut atâtea și atâtea bombardamente și totuși au rămas în picioare, dar care amenință să cadă pe cale amiabilă sub târnăcop pentru necesitățile antrepozitelor britanice – stă paralel cu dunga cheiului, un crucișător.

— Las' să fie! Nu strică să-și aducă aminte ciprioții că, pe lumea asta, prima instanță este Dumnezeu, iar a doua, ultima și cea hotărâtoare, Marea Britanie.

Crucișătorul – sclipitor ca o jucărie nouă-nouță. Ca o jucărie de dimensiuni gigantice. Îngerii din ceruri când se joacă de-a coloniile, preferă, desigur, crucișătoarele. Sunt inofensive: stau și fumegă într-una. Ba uneori, sunt și teatrul unei petreceri pe bord. Ca aseară, de pildă, când a avut loc un bal. Au luat parte toate notabilitățile orașului și toți membrii coloniei engleze. Domni și doamne în ținută de seară. Radio-ul și orchestra echipajului sâcâie alternativ pacea sumbră a cetății. Sute de steaguri acoperă scările, punțile și gurile de tun.

Azi după-amiază, însă, vasul nostru a trebuit să-și amâne ieșirea în larg, pentru câteva ore. Marina engleză e trează, deși a dansat toată noaptea. Ni se trimit semnale să nu ne urnim. Și – deodată, o flacără, două, trei... niște bubuituri teribile zguduie portul. Toate geamurile Famagustei zbârnâie. Între două baluri, marina engleză trage cu tunul.

— Este singura indiscreție colonială a englezilor, care știu să se afle peste tot, fără să fie nicăieri. Sunt de o modestie și o rezervă care merită toate elogiile. Păcat că ciprioții nu vor să se resemneze și să-i accepte o dată pentru totdeauna pe acești oameni cumsecade. Închipuiește-ți că la un moment dat, grecii de aci, care, la o populație de 300.000 de locuitori, sunt în număr de 250.000, au început să plângă după mama. Cică vor să se alipească Greciei. Acum 20 de ani, la izbucnirea războiului mondial, englezii, nu numai că ar fi plecat urechea la o asemenea revendicare, dar tocmai ei au fost aceia care s-au arătat dispuși să opereze alipirea. Cu o singură clauză în schimbul Ciprului: Grecia să intre în război alături de aliați. Regele Constantin a refuzat. De atunci englezii nici nu au mai vrut să audă de pretențiile grecilor. Doar un singur partid, mâncat de morbul democrației, stătea de vorbă cu ei: laburiștii lui Macdonnald, plini de avânturi generoase cât timp se aflau în opoziție. Angajamentul laburiștilor era categoric: de îndată ce vor veni la putere, situația în insula Cipru se va schimba.

Și s-au ținut de cuvânt: au venit la putere și au schimbat situația politică a Ciprului. Din simplu teritoriu anexat, l-au convertit în colonie britanică. Au

protestat grecii cât au protestat, dar fiindcă nu le lipseşte un oarecare simţ practic, şi-au dat seama că-şi pierd vremea degeaba. Şi atunci au revenit pe un teren ceva mai real, adică ceva mai tragic, adică ceva mai comic: auzi – ei, patru cincimi din populaţie, vor să aibe şi ei un cuvânt în politica ţării! Trebuie să ştii că Ciprul e dirijat de un consiliu legislativ în care intră doisprezece greci aleşi de popor, nouă membri numiţi de guvern şi trei musulmani. Preşedintele Consiliului este guvernatorul insulei. Iar guvernatorul este un englez. Şi englezul are drept de veto. Prin urmare, pe un teritoriu pe care se află 250 de mii de greci, 50 de mii de minoritari şi câteva sute de englezi, cuvântul decisiv îl are un englez. Şi grecii strâmbă din nas. Cuvântul ăsta ar vrea să-l aibă şi ei. Măcar câteodată. Dar ei protestează şi englezii fac exerciţii în port. Când bubuie tunul, nu-i chip să se audă protestele... La care, grecii – precum îţi spuneam, spirite practice – au lăsat-o mai moale. Vor să ştie încaltea ce se face cu banii lor. Acelaşi cuplet colonial de peste tot: funcţionarul englez costă câteodată de zece ori mai mult decât cel indigen. Bugetele coloniale urmăresc înainte de toate buna stare a ocupanţilor. Încă nu s-a pomenit ca englezii să dea ceva din pungă pentru întreţinerea coloniilor. Cum se instalează într-o nouă poziţie, se înscenează în Camera Comunelor câteva interpelări furtunoase. Naţiunea engleză protestează împotriva guvernului care-şi ia sarcini ce depăşesc puterea de sacrificiu a Marii Britanii. Naţiunea engleză nu poate să subvină la cheltuielile de administraţie ale coloniei în cauză. Aceasta, oricâtă simpatie ar avea – şi are, doar, o simpatie excepţională – pentru indigenii respectivi... Jocul e simplu: până una-alta, englezii trebuie să iasă filantropi şi victime ale solicitudinii lor pentru ţinuturile rămase în urmă cu civilizaţia. Ei nu calcă pe un pământ străin ca să tragă foloase, ci să facă ordine şi să introducă acolo binefacerile progresului european... Drept care, guvernul, fără să clipească măcar din ochi, va răspunde ca să audă omenirea întreagă – că onoraţii interpelatori au în linii generale dreptate, dar sunt rugaţi să nu insiste prea mult, fiindcă guvernul va fi destul de atent ca interesele Marii Britanii să nu fie lezate. Totuşi, onoraţii interpelatori să nu uite că Marea Britanie şi-a luat un angajament pe care înţelege să-l respecta cu sfinţenie. Însăşi demnitatea naţiunii engleze pretinde ca Marea Britanie să-şi ţină întotdeauna cuvântul... Şi acestea zise, domnul ministru al coloniilor se va aşeza pe scaun în aplauzele unanime ale Camerei Comunelor care va renunţa la orice soi de interpelare în această materie. Prin urmare, sacrificii în lege în faţa unei adevărate fatalităţi politice pe care, să sperăm că Marea Britanie va şti să le înfrunte aşa cum a ştiut să înfrunte atâtea adversităţi teribile în decursul eroicei sale istorii... După cum vezi, o tragedie, montată în detaliu cu o

abilitate care te lasă cu gura căscată. Nu întâmplător cel mai mare om de teatru pe care l-a dat până acum omenirea, a fost un englez...

— Dar ce a rămas cu grecii?

— Cu grecii? Grecii au început să devină nervoşi. Ţineau morţiş să-şi bage nasul în bucătăria tezaurului. Niciuna din pretenţiunile lor n-a fost până acum satisfăcută. Cel puţin la atâta au şi ei dreptul... Şi colac peste pupăză, se abate asupra insulei o teribilă criză care toarnă untdelemn peste foc... Şi revolta izbucneşte. Manifestaţii zgomotoase pe străzi... predici violente împotriva englezilor... ameninţări. Atunci englezii – ce să facă? Ceea ce scrie în evanghelia lor colonială. O anchetă. Şi trimit în 1930 pe d. Shiels. Un produs al Oficiului Colonial englez, care vine să facă cercetări cu raportul gata scris de acasă. Concluziile, evident, sunt acelea pe care le reclamă higiena politicii externe britanice: vinovat e, invariabil, hoţul de păgubaş. După ce debitează o amabilitate în faţa delegaţilor care-l aşteaptă în port, d. Shiels se urcă în maşină şi dă să plece. Dar în momentul acela, un om din mulţime sare pe scară şi înfige în pervazul uşii un mic steguleţ cu culorile Greciei. Şi atunci – se produce un act care concretizează în chip sesizant întreaga concepţie politică a statelor imperialiste: domnul Shiels, fără să-şi piardă cumpătul, uscat şi rece cum este, apucă steguleţul, îl desprinde de pe băţ, îl împătureşte cu grijă – şi-l bagă în buzunar. Azi, grecii continuă să protesteze şi Ciprul să fie o colonie britanică.